

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ : ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

**Τοπική αυτοδιοίκηση και υπηρεσίες προσχολικής αγωγής
στην περίοδο της κρίσης. Η περίπτωση του δήμου Αιγάλεω.**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μούγιου Βασιλική

Τριμελής εξεταστική επιτροπή :

Κωνσταντίνος Δημουλάς, επίκουρος, επιβλέπων
Δέσποινα Παπαδοπούλου, αναπληρώτρια καθηγήτρια
Ιορδάνης Ψημμένος, αναπληρωτής καθηγητής

Αθήνα, Ιανουάριος 2016

Copyright © Μούγιου Βασιλική, 2015.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση, και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Προσχολική αγωγή και προεκτάσεις της στην κοινωνική πολιτική...6	
1.1 Εισαγωγή.....	6
1.2 Κοινωνική επένδυση και προσχολική αγωγή.....	7
1.3 Βασικές απόψεις για την ανάπτυξη του παιδιού και σκοποί της προσχολικής αγωγής.....	11
1.4 Αναδρομή στην ιστορική εξέλιξη της προσχολικής αγωγής.....	13
1.5 Προσχολική αγωγή και κοινωνικές ανάγκες.....	15
1.5.1 Κοινωνικοποίηση και απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων.....	16
1.5.2 Προσχολική αγωγή και συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επένδυση στα παιδιά.....	19
2.1 Εισαγωγή.....	19
2.2 Ευρωπαϊκή πολιτική : Επενδύοντας στα παιδιά – Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας.....	21
2.3.1 Το ζήτημα της ποιότητας στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα.....	23
2.3.2 Ποιοτικά χαρακτηριστικά και πρακτικές των κρατών μελών στον τομέα της προσχολικής εκπαίδευσης.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η προσχολική πολιτική ως κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα.....	26
3.1 Βασικά χαρακτηριστικά της προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα την δεκαετία του 2000.....	26
3.2 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προσχολική αγωγή στην Ελλάδα : τα προγράμματα ΕΣΠΑ.....	28
3.3 Προβλήματα που αντιμετωπίζει η προσχολική αγωγή.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτική επένδυσης στο παιδί στην Ελλάδα : Η περίπτωση του δήμου Αιγάλεω.....	38

4.1.1 Κύρια χαρακτηριστικά του πλαισίου της εμπειρικής έρευνας.....	38
4.1.2 Κάλυψη των απαιτήσεων για προσχολική αγωγή με βάση τις αιτήσεις των ενδιαφερόμενων.....	41
4.1.3 Τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην λειτουργία των βρεφονηπιακών σταθμών του δήμου Αιγιάλεω.....	44
4.2 Συμπεράσματα.....	50
4.3 Προτάσεις.....	53
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	56
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	59
ABSTRACT.....	64

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Συγκεντρωτικά στοιχεία για τις αιτήσεις, τα τέκνα που τοποθετούνται στις δομές και τις προσφερόμενες θέσεις	32
Πίνακας 2. Αριθμός δομών επιχορηγούμενων από το ΕΣΠΑ	32
Πίνακας 3. Οι δομές που υπάγονται στο ΕΣΠΑ για το 2015	32
Πίνακας 4. Δυναμικότητα Βρεφονηπιακών Σταθμών ανά δομή	39
Πίνακας 5. Βασικά εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά του προσωπικού ανά είδος δομής προσχολικής αγωγής	39
Πίνακας 6. Ηλικιακός διαχωρισμός τμημάτων και αριθμός παιδιών ανά είδος δομής προσχολικής αγωγής	40
Πίνακας 7. Βασικά χαρακτηριστικά ιδιωτικών παιδικών σταθμών δήμου Αιγιάλεω	41
Πίνακας 8. Αιτήσεις εγγραφών και επανεγγραφών ανά σταθμό για το έτος 2015 – 2016	42
Πίνακας 9. Θέσεις ΕΣΠΑ που εγκρίθηκαν και καλύφθηκαν ανά σταθμό για το έτος 2015-2016	42

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία εξετάζουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η προσχολική αγωγή τα τελευταία χρόνια. Για τον σκοπό αυτό έγινε βιβλιογραφική αναζήτηση για τις συνθήκες που επικρατούσαν από την προηγούμενη δεκαετία μέχρι σήμερα. Επίσης εξετάστηκαν οι προεκτάσεις της προσχολικής αγωγής στην κοινωνική πολιτική από την οπτική της κοινωνικής επένδυσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα καθώς η προσχολική εκπαίδευση είναι δυνατόν να εφοδιάσει τα άτομα με δεξιότητες που θα τα συνοδεύουν για την υπόλοιπη ζωή τους. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε βάθος με πληροφορητές-κλειδιά σε φορείς του δήμου Αιγάλεω που σχετίζονται ενεργά με την ιδιωτική και δημόσια προσχολική αγωγή.

Η ανάλυση περιεχομένου των συνεντεύξεων ανέδειξε τα προβλήματα και τις ελλείψεις στον χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης και επέτρεψε την ποιοτική αξιολόγηση του τρόπου λειτουργίας της και των δυσκολιών που αντιμετωπίζει. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί σημαντική αύξηση των παιδιών που λαμβάνουν προσχολική εκπαίδευση, με την συμβολή ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Η επίδραση, όμως, της οικονομικής κρίσης είναι εμφανής και έχει επηρεάσει σε βάθος ολόκληρη την δομή της οικογένειας και τα παιδιά. Ακόμα, υπάρχουν αρκετά ζητήματα που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν για να λειτουργήσει η προσχολική εκπαίδευση αποτελεσματικά και να ενισχύσει τα άτομα να αντιμετωπίζουν επιτυχώς τις κοινωνικές προκλήσεις και δυσκολίες.

Λέξεις κλειδιά : Προσχολική εκπαίδευση, κοινωνική επένδυση, ευρωπαϊκή πολιτική, οικονομική κρίση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Προσχολική αγωγή και προεκτάσεις της στην κοινωνική πολιτική

1.1 Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, θέλοντας να επιτύχει οικονομική ανάπτυξη και ταυτόχρονα να προστατέψει τους ανθρώπους από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό θέσπισε ,το 2013, το «Πακέτο Κοινωνικής Επένδυσης». Το «Πακέτο Κοινωνικής Επένδυσης» περιλαμβάνει μια δέσμη πολιτικών για την εκπαίδευση, την φροντίδα των παιδιών, την υγειονομική περίθαλψη, την βοήθεια και ενίσχυση για αναζήτηση εργασίας , την στήριξη ηλικιωμένων ατόμων ή ατόμων με ειδικές ανάγκες. Στηρίζεται στην επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, το ανθρώπινο δυναμικό μιας κοινωνίας, και αναγνωρίζει ότι για να ευημερήσει και να προοδεύσει μια κοινωνία στο παρόν και στο μέλλον απαιτούνται πολιτικές με μακροπρόθεσμους στόχους που θα ενισχύουν τα άτομα και θα προλαμβάνουν πιθανά προβλήματα και κινδύνους. Οι άνθρωποι επενδύουν στην εκπαίδευση και την κατάρτισή τους για να συγκεντρώσουν ένα απόθεμα δεξιοτήτων και ικανοτήτων (ένα κεφάλαιο) που μπορεί να αποφέρει μακροπρόθεσμες αποδόσεις. Η εν λόγω επένδυση μπορεί επίσης να ωφελήσει τις εθνικές οικονομίες και να βοηθήσει στην ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης (OECD, 2007). Στο πλαίσιο της νέας αυτής προσέγγισης, οι προκλήσεις με τις οποίες βρίσκονται αντιμέτωπα τα σύγχρονα κράτη πρόνοιας (δημογραφική γήρανση, ανεργία, μεταβολές των οικονομικών και οικογενειακών δομών, παγκοσμιοποίηση) γίνονται αντιληπτές όχι ως ανταγωνιστικές της ανάπτυξης, αλλά ως βασικές παράμετροι και ευκαιρίες για μια νέα οικονομία. Επίκεντρο της νέας αυτής οικονομίας και κοινωνίας της γνώσης είναι το ανθρώπινο κεφάλαιο και ειδικότερα ο τρόπος προετοιμασίας και διαμόρφωσής του (Σακελλαρόπουλος Θ.,2011).

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι κοινωνικοί κίνδυνοι και τα πρότυπα των οικογενειακών σχέσεων έχουν αλλάξει. Η οικογενειακή δομή που υποστήριξε την μεταπολεμική πολιτική δεν είναι πλέον η κυρίαρχη, οι οικογένειες γίνονται όλο και περισσότερο ασταθείς, τα μονογονεϊκά νοικοκυριά αυξάνονται και είναι πιο ευάλωτα στην φτώχεια. Η παιδική φτώχεια σταδιακά αυξάνεται ακόμα και σε πλούσιες χώρες.

Η απασχόληση των μητέρων είναι πλέον απαραίτητη και απαιτούνται νέοι θεσμοί για την φροντίδα των μικρών παιδιών. (Andersen,2006). Το ζήτημα της παιδικής φτώχειας εκτός από την ευρωπαϊκή πολιτική έχει απασχολήσει και άλλους οργανισμούς, όπως η Unicef, που έχει διεξάγει έρευνα για την παιδική φτώχεια σε παγκόσμιο επίπεδο (Unicef, 2007), και την Unesco που με τις συνεχείς της αναφορές τονίζει το πρόβλημα και την ανάγκη για δράση.

Η προσχολική αγωγή αποτελεί βασική προτεραιότητα για την πολιτική της κοινωνικής επένδυσης γιατί εξυπηρετεί πολλαπλούς στόχους, όπως την στήριξη των εργαζόμενων μητέρων και την παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης στα παιδιά.

Τα εκτεταμένα οφέλη της προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας έχουν αναγνωριστεί ευρέως και κυμαίνονται από τα οικονομικά πλεονεκτήματα για την κοινωνία έως τα καλύτερα αποτελέσματα για τα άτομα (Eurydice,2014). Η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων σε ολόκληρη την Ευρώπη είναι ουσιαστικής σημασίας για την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο η προσχολική αγωγή αποτελεί το βασικό θεμέλιο για την επιτυχή δια βίου μάθηση, την κοινωνική ένταξη και αργότερα την απασχολησιμότητα. Οι πρώιμες παιδικές εμπειρίες αποτελούν τη βάση για την μετέπειτα μάθηση. Αν τεθούν ισχυρά θεμέλια από μικρή ηλικία η μάθηση αργότερα είναι πιο αποτελεσματική και είναι πιο πιθανό να συνεχιστεί δια βίου, μειώνοντας τον κίνδυνο της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, αυξάνοντας τα κεφάλαια των αποκτημένων εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων και μειώνοντας το κόστος για την κοινωνία όσον αφορά την απώλεια ταλέντων και τις δημόσιες δαπάνες για την κοινωνία, την υγεία, ακόμα και για τα συστήματα δικαιοσύνης (EC, 2011).

1.2 Κοινωνική επένδυση και προσχολική αγωγή

Μετά την έντονη κριτική και την αμφισβήτηση πολιτικών ρευμάτων, όπως ο νεοφιλελευθερισμός, που στράφηκαν εναντίον του κράτους ευημερίας θεωρώντας το πολυδάπανο και επιζήμιο, χωρίς όμως να δίνουν ουσιαστική λύση στα κοινωνικά προβλήματα και ανάγκες, ανακύπτει το ερώτημα τι είδους νέες στρατηγικές θα πρέπει να εφαρμοστούν για να ανακτηθεί ισχυρότερη ανάπτυξη, περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και περισσότερη ισότητα και κοινωνική συνοχή. Η απειλή

της συνεχιζόμενης ύφεσης και επιδείνωσης αναγκάζουν τις κυβερνήσεις να επανεξετάσουν τα πολιτικά παραδείγματα του παρελθόντος. Μια ενδιαφέρουσα πτυχή της παγκόσμιας κρίσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι ότι αλλάζει τις απόψεις μας σχετικά με το τι είναι εφικτό (Morel et al. 2009). Ως συνέπεια αυτών των αλλαγών και διαπιστώσεων τα τελευταία χρόνια φαίνεται να κερδίζει έδαφος η ιδέα της κοινωνικής επένδυσης και του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η ιδέα του ανθρώπινου κεφαλαίου αναπτύσσεται πρώτη φορά το 1964 από τον Gary Becker, ο οποίος ενδιαφέρεται για την γενική θεωρία της επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο με τις επιπτώσεις της σε μια ποικιλία οικονομικών φαινομένων.

Κοινωνική επένδυση σημαίνει ενίσχυση των ικανοτήτων των ανθρώπων και υποστήριξη της συμμετοχής τους στην κοινωνία και την αγορά εργασίας (EC,αχρονολόγητο). Το 1968 ο T. Schultz αναφέρθηκε στο ανθρώπινο κεφάλαιο, κωδικοποιώντας, κατά κάποιο τρόπο, θεωρίες των οικονομολόγων του 19^{ου} αιώνα, και στην ανάγκη επένδυσης σ' αυτό, ώστε να προοδεύσουν οι οικονομίες των χωρών εκμεταλλευόμενες μια σημαντικότερη πηγή πλούτου που διαθέτουν όλες οι χώρες, το διανοητικό τους δυναμικό, δηλαδή τις διανοητικές ικανότητες των πολιτών τους (Κυρίδης, 1996). Ο Coleman το 1988 χρησιμοποιεί τον όρο κοινωνικό κεφάλαιο για να ορίσει τους σύνθετους και διαφοροποιημένους κοινωνικούς μηχανισμούς που συγκεντρώνουν οι γονείς για να προωθήσουν τις πιθανότητες των παιδιών τους για επιτυχία (Furstenberg & Hughes, 1995). Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου αναφέρεται στις διαπροσωπικές σχέσεις, είτε ατομικές, είτε επαγγελματικές, είτε συγγενικές και είναι συμπληρωματική της έννοιας του ανθρώπινου κεφαλαίου. Ο Bourdieu την ίδια περίπου εποχή αναφέρεται στις διάφορες μορφές του κεφαλαίου, πέρα από το οικονομικό κεφάλαιο, και υποστηρίζει ότι το κοινωνικό κεφάλαιο είναι το σύνολο των πραγματικών ή δυνητικών πόρων που συνδέονται με την κατοχή ενός βιώσιμου δικτύου λιγότερο ή περισσότερο θεσμοθετημένων σχέσεων αμοιβαίας γνωριμίας και αναγνώρισης το οποίο παρέχει στο καθένα από τα μέλη του, με την υποστήριξη του κεφαλαίου που συλλέχτηκε, διαπιστευτήρια που τους δίνουν το δικαίωμα πρόσβασης σε πόρους, με τις διάφορες έννοιες της λέξης (Bourdieu, 1986). Βλέπουμε λοιπόν ότι από τον προηγούμενο αιώνα διατυπώνονται κάποιες απόψεις και προβληματισμοί καθώς οι πολιτικές που στηρίζονταν στην οικονομική πρόοδο που επικεντρωνόταν στην πορεία της αγοράς και την στήριξη του κεφαλαίου δεν απέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου δεν αντιτάσσεται στην λειτουργία της αγοράς γιατί το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι μέρος

του μηχανισμού της, αλλά επισημαίνει μια άλλη διάσταση για το πώς λειτουργεί η αγορά εργασίας.

Οι ιδέες για την «κοινωνική επένδυση» άρχισαν να εξαπλώνονται από την αρχή της δεκαετίας του 1990 και μετά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κινήθηκε προς αυτή την κατεύθυνση και ανέπτυξε την δική της εκδοχή της προοπτικής της κοινωνικής επένδυσης, που άρχισε υπό την Ολλανδική προεδρία της Ε.Ε. το πρώτο εξάμηνο του 1997, όταν το Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων και Απασχόλησης των Κάτω Χωρών οργάνωσε μια υψηλού επιπέδου διάσκεψη, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τίτλο 'η κοινωνική πολιτική ως παραγωγικός συντελεστής' (Moler, Palier et al., 2012). Η προοπτική της κοινωνικής επένδυσης αναπτύχθηκε με την διπλή φιλοδοξία : i. του εκσυγχρονισμού του κράτους πρόνοιας, έτσι ώστε θα ήταν καλύτερα να αντιμετωπίσει τους νέους κοινωνικούς κινδύνους και τις δομικές ανάγκες των σύγχρονων κοινωνιών και ii. της διασφάλισης της οικονομικής και πολιτικής βιωσιμότητας του κράτους πρόνοιας, διατηρώντας συγχρόνως μια διαφορετική, βασισμένη στη γνώση οικονομία (Vandenbroucke et al., 2011). Ακολουθώντας τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της Λισαβόνας (2000), η Ε.Ε. πέρασε σε μια νέα φάση εξέλιξης. Ο φιλόδοξος στόχος της Λισαβόνας να καταστεί η Ευρώπη η δυναμικότερη, βασισμένη στη γνώση, οικονομία του κόσμου μέχρι το 2010, συνδυάζοντας ένα υψηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας με κοινωνική συνοχή, χαρακτηρίζει τον τύπο κοινωνίας στον οποίο οι Ευρωπαίοι επιθυμούν να ζήσουν. Σε επίπεδο Ευρώπης, με την Σύνοδο της Λισαβόνας προτάθηκε και υιοθετήθηκε η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού, δίπλα στην παραδοσιακή νομοθετική μέθοδο για την προώθηση Ευρωπαϊκών κοινωνικών στόχων (Σακελλαρόπουλος Θ., 2011).

Στις 20 Φεβρουαρίου του 2013, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε το δικό της «Πακέτο Κοινωνικής Επένδυσης». Το Πακέτο Κοινωνικής Επένδυσης θέτει ένα ισχυρό επιχείρημα για τη συμβολή των καλά σχεδιασμένων κοινωνικών πολιτικών που μπορούν να επιφέρουν οικονομική ανάπτυξη, καθώς και να προστατεύουν τους ανθρώπους από τη φτώχεια και να ενεργούν ως οικονομικοί σταθεροποιητές. Τονίζει ότι τα συστήματα κοινωνικής προστασίας πληρούν τρεις λειτουργίες : την κοινωνική επένδυση, την κοινωνική προστασία και τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Πράγματι, η προσέγγιση της κοινωνικής επένδυσης βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην υπόθεση ότι οικονομική και κοινωνική πολιτική αλληλοενισχύονται και ότι η πρώτη, όταν πλαισιώνεται σε μια προοπτική κοινωνικής επένδυσης, συνιστά μια «προϋπόθεση» για την μελλοντική οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση. Η

κοινωνική επένδυση αφορά την ενίσχυση των σημερινών και των μελλοντικών δυνατοτήτων των ανθρώπων. Με άλλα λόγια, καθώς επίσης και έχοντας άμεσες επιπτώσεις, οι κοινωνικές πολιτικές πρέπει επίσης να έχουν μακροπρόθεσμα αποτελέσματα, προσφέροντας οικονομικές και κοινωνικές αποδόσεις με την πάροδο του χρόνου, ιδίως όσον αφορά τις προοπτικές απασχόλησης ή των εργατικών εισοδημάτων (Bouget et al, 2015).

Από πολιτική άποψη, η εστίαση είναι στις δημόσιες πολιτικές που «προετοιμάζουν» τα άτομα, τις οικογένειες και τις κοινωνίες να προσαρμοστούν στις διάφορες μεταμορφώσεις, όπως την αλλαγή σταδιοδρομίας και εργασιακών συνθηκών, την εμφάνιση νέων κοινωνικών κινδύνων, την γήρανση του πληθυσμού και την αλλαγή του κλίματος, από το να δημιουργούν απλά αντιδράσεις με στόχο την «επισκευή» κάθε ζημιάς που προκαλείται από την ανεπάρκεια της αγοράς, της κοινωνικής ατυχίας, της κακής υγείας ή των επικρατούντων ανεπαρκών πολιτικών (Vandenbroucke et al, 2011). Ο εκσυγχρονισμός των κοινωνικών πολιτικών απαιτεί οι αποφάσεις χρηματοδότησης να κατευθύνονται συστηματικά σε προληπτικές δράσεις και να εξετάζεται συστηματικά ο ρόλος των κοινωνικών πολιτικών στα διάφορα στάδια της ζωής : από την εκπαίδευση μέσω της εργασίας/ανεργίας, στην ασθένεια και την τρίτη ηλικία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013). Στο παράδειγμα της κοινωνικής επένδυσης οι κοινωνικές δαπάνες δεν είναι αμιγώς «επένδυση» κατά την πρότυπη έννοια που οι οικονομολόγοι παραδοσιακά έχουν χρησιμοποιήσει τον όρο (Nolan, 2013). Η επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό δίνει την δυνατότητα του πλεονεκτήματος της τεχνικής προόδου καθώς και της συνέχειας αυτής της προόδου. Οι βελτιώσεις στον τομέα της υγείας κάνουν την επένδυση στην εκπαίδευση πιο αποδοτική με την επέκταση του προσδόκιμου ζωής. Η επένδυση στην εκπαίδευση διευρύνει και επεκτείνει τη γνώση, η οποία οδηγεί στην πρόοδο που αυξάνει την παραγωγικότητα και την βελτίωση της υγείας (Weisbrod, 2015).

Πολύ βασικό κομμάτι της κοινωνικής επένδυσης, το οποίο εξετάζει και η παρούσα εργασία, αποτελεί η προσχολική αγωγή και φροντίδα. Μελέτες έχουν αποδείξει πόσο καθοριστική σημασία έχει για την μετέπειτα ζωή του ατόμου η φροντίδα που θα λάβει κατά την προσχολική ηλικία. Σε αυτήν την ηλικία δημιουργούνται οι βασικές ψυχοσυναισθηματικές, κοινωνικές και νοητικές δομές που αποτελούν την βάση για την ομαλή και πλήρη εξέλιξη του.

1.3 Βασικές απόψεις για την ανάπτυξη του παιδιού και σκοποί της προσχολικής αγωγής

Για να ασχοληθούμε και να μελετήσουμε το θέμα της προσχολικής αγωγής θα πρέπει πρωταρχικά να ορίσουμε σε τι αναφερόμαστε με τον όρο προσχολική αγωγή. Η προσχολική αγωγή αφορά, όπως το λέει και η λέξη, την αγωγή του μικρού παιδιού κατά την περίοδο που αρχίζει από την γέννησή του και τελειώνει με την ένταξή του στο σχολείο, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Ηλιού, 1986). Η αγωγή αυτή προσφέρεται στους βρεφικούς, βρεφονηπιακούς, παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία. Ο όρος δεν χρησιμοποιείται συχνά για την αγωγή που παρέχεται μέσα στην οικογένεια – και που είναι βέβαια πρωταρχική και συνοδεύει το παιδί μέχρι την ενηλικίωσή του. Υπό την στενότερη σημασία του ο όρος δηλώνει τη θεσμοθετημένη, σκόπιμη και μεθοδευμένη αγωγή που παρέχεται στα νήπια από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό (από τους/τις νηπιαγωγούς και ειδικούς παιδαγωγούς) σε ανάλογα οργανωμένες εκπαιδευτικές μονάδες (στα νηπιαγωγεία – παιδικούς σταθμούς) (Χαρίτος, 1996). Η αγωγή γενικώς συνίσταται στην προετοιμασία της νέας γενιάς για την ζωή στην κοινωνία. Επομένως, μπορεί να ειπωθεί ότι η αγωγή είναι η διαδικασία για τη μετάδοση της κοινωνικο-ιστορικής πείρας από τις μεγαλύτερες γενιές στις νέες γενιές για να τις προετοιμάσουν για τη ζωή και την εργασία, απαραίτητη προϋπόθεση για την παραπέρα ανάπτυξη της κοινωνίας (Τσιάντζη, 1998). Η αγωγή παρουσιάστηκε από τότε που γεννήθηκε η ανθρώπινη κοινωνία, σταδιακά εξελίχθηκε, πήρε ποικίλες μορφές, εξυπηρέτησε διαφορετικές ανάγκες και θα εξακολουθεί να υπάρχει και να μεταβάλλεται, έως ότου υπάρχει αυτή η κοινωνία.

Το παιδί από την βρεφική του ηλικία είναι σε θέση να σχηματίζει εικόνες και παραστάσεις και να αλληλεπιδράσει με το περιβάλλον του. Κατά συνέπεια είναι σε θέση να δεχτεί και την επίδραση της αγωγής. Σύμφωνα με τον εύστοχο ορισμό της Π. Κυριαζοπούλου – Βαληνάκη, σκοπός της προσχολικής αγωγής είναι η αρμονική ανάπτυξη και εξέλιξη, η διατήρηση και καλλιέργεια της σωματικής και ψυχικής υγείας και η πνευματική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού ώστε να το κάνει ικανό να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της ζωής. Άρα, σκοπός της προσχολικής αγωγής είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, νοητική, συναισθηματική, κοινωνική και ψυχοσωματική. Έτσι, η προσχολική αγωγή, σύμφωνα με τις οργανωτικές αρχές του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος υπόκειται στο γενικό

σκοπό της αγωγής, όπως καθορίζεται από το άρθρο 16, παρ.2 του Συντάγματος του 1975 : ‘Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.’ Αναγνωρίζεται, δηλαδή, και συνταγματικά η συμβολή της παιδείας στην πολύπλευρη ανάπτυξη του ατόμου και θεωρείται βασική αποστολή του Κράτους να μεριμνήσει γι αυτήν και να την διασφαλίσει.

Μιλώντας για ανάπτυξη και εξέλιξη θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει σημειωθεί μεγάλη επιστημονική πρόοδος όσον αφορά τον τρόπο που έγινε αντιληπτή η ανάπτυξη του παιδιού σε νοητικό, κοινωνικό και ψυχοσυναισθηματικό επίπεδο. Την εξέλιξη μπορούμε να τη θεωρήσουμε ως μια σειρά προοδευτικών αλλαγών · οι αλλαγές αυτές ακολουθούν κάποιο πρότυπο προβλέψιμο και είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε βιολογικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες (Salking, 2006). Η εξελικτική ψυχολογία διερευνά το πώς αλλάζουμε και τι προκαλεί αυτές τις αλλαγές. Η βιολογική αλλαγή είναι εύκολο να καταδειχτεί. Το κύριο ερώτημα είναι το πώς λαμβάνουν χώρα οι αλλαγές που δεν είναι εμφανείς, πως η μια ψυχολογική διεργασία μετασχηματίζεται σε μια άλλη, διαφορετική (Lewis,1998).

Το ζήτημα της ανάπτυξης προσεγγίζεται μέσα από διάφορες θεωρίες, όπου κάθε μια απ’ αυτές συμβάλλει με τον δικό της, διαφορετικό τρόπο, στην κατανόηση της εξελικτικής διαδικασίας. Οι θεωρίες αυτές μπορούν να χωριστούν ανάλογα με τα ερωτήματα που θέτουν ως εξής : θεωρία της ωρίμανσης, ψυχαναλυτική θεωρία, θεωρία της συμπεριφοράς και γνωστικο-εξελικτική θεωρία (Salking, 2006). Η επιρροή κάποιων από αυτές τις θεωρίες είναι άμεση σε ζητήματα προσχολικής αγωγής, όπως η γνωστική αναπτυξιακή προσέγγιση του Jean Piaget που είναι ευδιάκριτη στο ελληνικό αναλυτικό πρόγραμμα του 1980 και του 1989. Παράλληλα με την ανάπτυξη της εξελικτικής ψυχολογίας παρατηρείται ανάπτυξη και των νευροεπιστημών που διατυπώνουν τη θέση ότι τα πλούσια ερεθίσματα, ιδιαίτερα στα πρώτα 3 χρόνια του παιδιού, συντελούν δραστικά στον πολλαπλασιασμό των νευρώνων και, κατά συνέπεια, στην ανάπτυξη του εγκεφάλου (Κυπριανός, 2007).

Με την επιστημονική πρόοδο, την διατύπωση θεωριών που μας δίνουν την ευκαιρία να μάθουμε πως π.χ. δομείται η γνώση ή πότε ένα βρέφος αντιλαμβάνεται την μονιμότητα των αντικειμένων, αλλάζει πλήρως ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και μας δίνεται η ευκαιρία και η δυνατότητα η αγωγή

που θα τους παρέχουμε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους, να παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα και να προωθεί την ομαλή εξέλιξή τους.

Γνωρίζοντας πλέον τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών σύμφωνα με το εξελικτικό στάδιο στο οποίο βρίσκονται μπορεί η επένδυση στο παιδί να πραγματοποιηθεί μέσω ενός αποτελεσματικού συστήματος προσχολικής αγωγής που θα ενισχύσει και θα καλλιεργήσει τις δυνατότητες του. Το πόσο σημαντική είναι η επένδυση στην προσχολική εκπαίδευση εντοπίζεται και σε αποτελέσματα διεθνών ερευνών που αναφέρουν ότι παιδιά και έφηβοι αποδίδουν καλύτερα στο διάβασμα και τα μαθηματικά αν έχουν λάβει προσχολική αγωγή. Η έρευνα επίσης δείχνει ότι η προώθηση προσχολικής εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας μπορεί να βοηθήσει στην μείωση μελλοντικών δημοσίων δαπανών στην κοινωνική πρόνοια, την υγεία, ακόμα και την δικαιοσύνη. Θέτοντας γερά θεμέλια για επιτυχή δια βίου μάθηση, η υψηλής ποιότητας προσχολική αγωγή αποφέρει προσωπικά οφέλη στα παιδιά, ιδιαίτερα σε εκείνα από μειονεκτικά περιβάλλοντα (Eurydice, 2014). Βλέπουμε, δηλαδή, ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί την απαρχή μιας αλυσίδας καταστάσεων που μόνο θετικά αποτελέσματα μπορούν να αποφέρουν βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Έτσι, με πολιτικές που επενδύουν στο παιδί από μικρή ηλικία προλαμβάνονται καταστάσεις μειονεξίας που θα είχαν μη αναστρέψιμα αποτελέσματα σε πολλές περιπτώσεις, δίνονται στα παιδιά όλα τα εφόδια για μια καλύτερη πορεία με μεγαλύτερες δυνατότητες και παρέχεται ισότητα μεταχείρισης και ευκαιριών.

1.4 Αναδρομή στην ιστορική εξέλιξη της προσχολικής αγωγής

Αν θέλουμε να εξετάσουμε τις απαρχές της προσχολικής αγωγής από την αρχαιότητα έως σήμερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αγωγή στον αρχαιοελληνικό κόσμο θεωρούνταν ένα ιδιαίτερα σημαντικό κοινωνικοπολιτικό γεγονός που, όμως, στόχος της ήταν να διαπλάσει πολίτες, ικανούς να πάρουν τη θέση τους μέσα στην κοινότητα, ανεξάρτητα από το πολιτικό σύστημα και αφορούσε μόνο μια μειοψηφία του ανδρικού πληθυσμού (Κυρίδης, 1996). Κατά την περίοδο της Αναγέννησης οι παιδαγωγικοί προβληματισμοί των Rabelais και Montaigne, προώθησαν την ιδέα της οργανωμένης προσχολικής αγωγής (Φράγκος, 1998). Ο 16^{ος} και ο 17^{ος} αιώνας, όμως, είναι περίοδος θεωρητικών αναζητήσεων και όχι πρακτικής εφαρμογής των απόψεων. Τη στροφή της παιδαγωγικής προς τη διδακτική την εγκαινίασε ο γερμανός

παιδαγωγός Ratke (Ρατίχιος), αλλά την καθιέρωσε κυρίως ο παιδαγωγός Κομένιος. Με τον Κομένιο η διδακτική παίρνει διαστάσεις τεράστιες και δύναμη εξαιρετική, μπορεί να πετύχει τα πάντα (Φράγκος, 1998).

Το νηπιαγωγείο, με τη σημασία του εκπαιδευτικού ιδρύματος που παρέχει στοιχειώδη μύηση στις βασικές γνώσεις, άσκηση και περίθαλψη στα νήπια της προσχολικής ηλικίας, αποτελεί από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη προϊόν κοινωνικών και εκπαιδευτικών διεργασιών. Στην Ευρώπη η εξέλιξη της προσχολικής αγωγής (βρεφονηπιακοί σταθμοί, νηπιαγωγεία, προσχολεία) έχει κοινές ρίζες και κοινά αίτια που οδήγησαν στην ίδρυση των προσχολικών ιδρυμάτων, και τα οποία ανάγονται στον 19^ο αι. και ήταν συνδεδεμένα με την βιομηχανική επανάσταση, όπου μπροστά στα επακόλουθα της βιομηχανικής κοινωνίας, το νηπιαγωγείο, με την μορφή των παιδικών ασύλων (Cochin) ή των σχολείων πλεξίματος (Oberlin) ή των ιδρυμάτων φύλαξης παιδιών (Wilderspin) ανέλαβε να προσφέρει στα παιδιά φροντίδα και προστασία, γιατί οι οικογένειές τους αδυνατούσαν να τους τα προσφέρουν, όπως λόγω εργασίας και των δυο γονιών, στενότητας κατοικίας κτλ. (Γιαγκουνίδης, 1996). Η πρώτη εμφάνιση του νηπιαγωγείου στην Ευρώπη τοποθετείται στην έναρξη της λειτουργίας του Παιδικού Κήπου το 1840, με ιδρυτή τον Fr. Froebel, ο οποίος εισήγαγε την αγωγή με το παιχνίδι (Ξηροτύρης, 1914). Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε, ότι πέρα από τις επικρατούσες συνθήκες που οδήγησαν στην δημιουργία των φορέων προσχολικής αγωγής, η ανακάλυψη των αναγκών της πρώτης παιδικής ηλικίας και του ρόλου των νηπιαγωγείων συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της ψυχολογίας του παιδιού και της γενετικής ψυχολογίας. Η παιδαγωγική προσπάθεια προεκτείνεται προς τα πίσω από την σχολική προς την πρώτη παιδική και την νηπιακή ηλικία που παύει πια να θεωρείται σαν περίοδος αναμονής και απλής βιολογικής ωρίμανσης (Ηλιού, 1986) .

Όσον αφορά τη δημιουργία και εξέλιξη του θεσμού της προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα είναι γεγονός ότι ως θεσμός ήρθε από την Ευρώπη, και μάλιστα με κάποια χρονική καθυστέρηση και από φορείς που είχαν ευρωπαϊκή παιδεία. Οι πρωτοβουλίες ανήκαν σε ιδιώτες ή ιδιωτικούς φορείς, που αναπλήρωναν έτσι την ανυπαρξία κρατικής μέριμνας σχετικά με την οργάνωση ιδρυμάτων για την προσχολική ηλικία (Χαρίτος, 1996). Η πρώτη απόπειρα λειτουργίας νηπιαγωγείου στον ελλαδικό χώρο εμφανίζεται το 1830. Ο Ελβετός ιεραπόστολος Friedrich Hildner ιδρύει σχολείο, το Φιλελληνικόν Παιδαγωγείον ή Φιλελληνικόν εκπαιδευτικόν κατάστημα, στο οποίο λειτουργεί νηπιακό τμήμα (Κυπριανός, 2007). Η σύσταση,

όμως, του θεσμού των προσχολικών ιδρυμάτων και ειδικότερα του νηπιαγωγείου στην χώρα μας, συνδέεται με το όνομα της Αικατερίνης Λασκαρίδου , που το 1897 , σαν πρόεδρος του εκπαιδευτικού τμήματος της Ενώσεως Ελληνίδων, ίδρυσε στην Αθήνα το «Διδασκαλείο Νηπιαγωγών» και το πρώτο νηπιαγωγείο, που το ονόμασε «Πρότυπο νηπιακό κήπο» . Η πρώτη λοιπόν μέθοδος που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα για την εκπαίδευση των νηπίων είναι φραιμπελιανή και διαδόθηκε στη χώρα μας από τις σπουδάστριες του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών (Κοσμά, 1975).

1.5 Προσχολική αγωγή και κοινωνικές ανάγκες

Η προσχολική αγωγή επηρεάζεται και αλληλεπιδρά με πολλούς εξωγενείς παράγοντες από αυτήν, δεν δρα και δεν εξελίσσεται αποκομμένη από τις ευρύτερες εξελίξεις. Όπως είδαμε επηρεάζεται από ιστορικές συγκυρίες, πολιτικές εξελίξεις και επιστημονικές κατακτήσεις. Ως ενεργό τμήμα του κοινωνικού γίγνεσθαι και εφόσον πρωταρχικά εξυπηρετεί τις ανάγκες των βρεφών ή νηπίων που είναι οι άμεσοι αποδέκτες των υπηρεσιών και της φροντίδας που προσφέρεται μέσω της προσχολικής αγωγής, εξυπηρετεί παράλληλα και άλλες ανάγκες.

Οι ανάγκες των παιδιών που καλύπτονται είναι βιολογικές, κινητικές, γλωσσικές, γνωστικές, ψυχοκοινωνικές, συναισθηματικές. Η φροντίδα και αγωγή των βρεφών και νηπίων παρέχεται σύμφωνα με τις αρχές της σύγχρονης παιδαγωγικής, η οποία δίνει τεράστιο, αν όχι αποκλειστικό, βάρος στα αποτελέσματα των συστηματικών επιστημονικών ερευνών (Φράγκος, 1998).

Παράλληλα με τις ανάγκες των παιδιών, που είναι πρωταρχική φροντίδα όσων ευθύνονται για την σωστή λειτουργία των θεσμών προσχολικής αγωγής, καλύπτονται και οι ανάγκες των γονέων που εργάζονται. Απελευθερώνονται από την πλήρη ευθύνη για την φροντίδα των παιδιών τους και μπορούν να ανταπεξέλθουν στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις, έχοντας αφήσει τα παιδιά τους σ' ένα ασφαλές περιβάλλον. Αλλά και οι μη εργαζόμενοι γονείς συχνά έχουν την ανάγκη να αποδεσμευτούν από την διαρκή φροντίδα των παιδιών με σκοπό να αναζητήσουν εργασία. Για να καλυφθούν αυτές οι ανάγκες των γονέων και να μην αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ομαλή εξέλιξη της επαγγελματικής τους πορείας λόγω της ανατροφής

των παιδιών τους θα πρέπει μέσω της κοινωνικής πολιτικής να εξασφαλίζονται θέσεις στην προσχολική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά.

1.5.1 Κοινωνικοποίηση και απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων

Η κοινωνικοποίηση είναι βασική ανάγκη που μπορεί να ικανοποιηθεί στους χώρους προσχολικής αγωγής γιατί το παιδί έχει την ευκαιρία να βρεθεί και να αλληλεπιδράσει με παιδιά της ηλικίας του. Σύμφωνα με τον Τσαούση ο άνθρωπος δεν γεννιέται αλλά γίνεται «άνθρωπος». Τη διαδικασία με την οποία «εξανθρωπίζεται» ο άνθρωπος την ονομάζουμε κοινωνικοποίηση. Και είναι μια διαδικασία που κρατάει όλη τη ζωή του. Με πολύ απλά λόγια την κοινωνικοποίηση μπορούμε να την ορίσουμε ως τη διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύνολο. Αυτό σημαίνει δύο πράγματα. Πρώτον, ότι με την κοινωνικοποίησή του το άτομο αποκτά μια θέση μέσα στο σύνολο. Δεύτερον, ότι με τον τρόπο αυτόν το άτομο γίνεται μέρος του συνόλου και, επομένως, γίνεται και αυτός φορέας της κοινωνικής κληρονομιάς που θεμελιώνει τη συλλογική ταυτότητα.

Εκτός από την ένταξη στην κοινωνία και την υιοθέτηση της κοινωνικής κληρονομιάς το άτομο μέσω της κοινωνικοποίησης αποκτά κοινωνικές δεξιότητες, δηλαδή την ικανότητα να αλληλεπιδρά αποτελεσματικά με το περιβάλλον, να επιτυγχάνει κοινωνικούς στόχους και να αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις. Οι επιτυχημένες διαπροσωπικές σχέσεις μπορεί να είναι το πιο σημαντικό στοιχείο για την επιτυχία της απασχολησιμότητας, της παραγωγικότητας και της επιτυχημένης καριέρας εφόσον προωθούν την καλή συνεργασία και του δίνουν την δυνατότητα ευελιξίας (Johnson and Johnson, 1989). Σήμερα, ο τρόπος ζωής γενικότερα αλλά και οι συνθήκες απασχόλησης ειδικότερα έχουν αλλάξει, οι μετακινήσεις σε διαφορετικά εργασιακά περιβάλλοντα με διαφορετικές συνθήκες και διαφορετικές απαιτήσεις είναι πολύ συχνές. Οι ισχυρές γνωστικές δυνατότητες και κοινωνικές δεξιότητες είναι απαραίτητες, όσοι δεν τις διαθέτουν θα βρεθούν πιθανώς παγιδευμένοι για όλη τους τη ζωή σε χαμηλές αμοιβές και επισφαλή απασχόληση (Andersen, 2006). Πέρα από τα προσόντα που διαθέτει ο εργαζόμενος, θα πρέπει να διαθέτει και κοινωνική ευελιξία για να μην αντιμετωπίζει δυσκολίες σε προσωπικό και διαπροσωπικό επίπεδο. Στους χώρους της προσχολικής αγωγής το παιδί από μικρή ηλικία μαθαίνει

να συνυπάρχει με άλλα παιδιά, να συνεργάζεται μαζί τους και να δομεί σχέσεις σαν αυτές που θα προκύψουν στην μετέπειτα ζωή του.

1.5.2 Προσχολική αγωγή και συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

Πριν μιλήσουμε για την συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής οφείλουμε να επισημάνουμε ότι το κλασικό οικογενειακό μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας με τον άντρα – τροφοδότη που προστατευόταν από τους τυπικούς κινδύνους της μισθωτής εργασίας και που ήταν ικανός να εξασφαλίσει την υλική διαβίωση της οικογένειάς του έχει αλλάξει (Olk, 2006). Σήμερα, εξαιτίας της ρευστότητας στις κοινωνικο-οικονομικές καταστάσεις λόγω της οικονομικής κρίσης που πλήττει όλες τις χώρες η απασχόληση πολύ συχνά δεν είναι ούτε μόνιμη, ούτε πλήρης. Η γυναικεία απασχόληση είναι απαραίτητη για την οικογενειακή ευημερία και την απομάκρυνση του κινδύνου φτώχειας. Οι οικογένειες με δύο εργαζόμενους είναι περισσότερο θωρακισμένες σε τυχόν δυσκολίες και μπορούν να καλύψουν με μεγαλύτερη άνεση τις ανάγκες των παιδιών. Συνήθως, όμως, στις οικογένειες με δύο γονείς παρατηρείται συζυγική ομογαμία, δηλαδή και οι δύο βρίσκονται στο ίδιο μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο, γεγονός που μπορεί να συμβάλλει στην πόλωση της οικογενειακής ευημερίας με τον σχηματισμό νοικοκυριών διπλού χαρακτήρα : αφ' ενός οικογένειες με σημαντικούς πόρους, αφ' εταίρου ευπαθή και χαμηλά αμειβόμενα νοικοκυριά. Τέλος, η αστάθεια των σχέσεων συμβίωσης είναι αυξανόμενη και οι μονογονεϊκές οικογένειες πληθαίνουν (Andersen, 2006). Επιπλέον, οι μονογονεϊκές οικογένειες στερούνται έναν δεύτερο πιθανό εργαζόμενο και την δυνατότητα να μοιραστούν αποτελεσματικά τα καθήκοντα με κάποιον άλλο (Nieuwenhuis & Maldonado,2015) .Σε αυτές τις περιπτώσεις οι γονείς και κυρίως οι μητέρες στερούμενες χρόνου, χρημάτων και ευελιξίας εκτός από τον κίνδυνο της φτώχειας έρχονται αντιμέτωπες με την πιθανότητα παγίδευσης και εξάρτησης από τα συστήματα πρόνοιας.

Οι αποτελεσματικές υπηρεσίες προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο να επιτρέπεται στους γονείς να συνδυάσουν την

εργασία και την οικογενειακή ζωή και υποστηρίζουν την συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας (Bouget et al., 2015). Η εργασία των γονέων είναι ζωτικής σημασίας για την ύπαρξη μιας οικογένειας που θα μπορεί να στηρίζει τα μέλη της και να τους παρέχει τα απαραίτητα για μια ποιοτική διαβίωση. Για τα παιδιά η οικογένεια αποτελεί το πρωταρχικό κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας, η κινητήρια δύναμη των ευκαιριών ζωής κάθε ανθρώπου βρίσκεται στις οικογενειακές συνθήκες της παιδικής ηλικίας, εκεί διαβιβάζονται και ενεργοποιούνται τα κοινωνικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, σε αυτό το σημείο οι κοινωνικοί κίνδυνοι και οι ανάγκες λαμβάνουν την πρωταρχική τους έκφραση (Andersen,2006). Γι αυτό η συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής είναι μεγάλης σημασίας για την πολιτική της κοινωνικής επένδυσης. Εκτός από την προστασία και την ασφάλεια που παρέχεται στην οικογένεια μέσω της εργασίας των γονέων επιτυγχάνεται κοινωνική συνοχή και οικονομική ανάπτυξη. Οι γυναίκες, κυρίως, που είναι επιφορτισμένες με την ευθύνη της ανατροφής των παιδιών μπορούν να διαφυλάξουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία , να συμβάλλουν με την εργασία τους στην οικονομική ανάπτυξη και να αποφύγουν τον κοινωνικό αποκλεισμό που επέρχεται στις οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα.

Για να μπορεί η προσχολική αγωγή να είναι προσιτή και εύχρηστη από τους γονείς οι υπηρεσίες προσχολικής εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι προσβάσιμες, οικονομικά προσιτές και με ευέλικτα ωράρια. Για τις οικογένειες που είναι είτε χαμηλά αμειβόμενες, είτε μονογονεϊκές και βρίσκονται σε δυσμενή οικονομική κατάσταση θα πρέπει να ληφθούν πρόσθετα μέτρα οικονομικής ενίσχυσης μέσω επιδομάτων, παροχών σε είδος ή φορολογικών ελαφρύνσεων.

Επίσης σημαντικό είναι παράλληλα με την παροχή προσχολικής εκπαίδευσης για τα παιδιά να εφαρμόζονται και άλλες πολιτικές εναρμόνισης της εργασίας με την οικογένεια. Πολιτικές που να συνδέονται με την στήριξη της οικογένειας, την καταπολέμηση της ανεργίας, αλλά και με την άρση του επαγγελματικού διαχωρισμού και των εμποδίων ανέλιξης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με μια σειρά μέτρων που θα λειτουργούν αλληλοσυμπληρωματικά, θα ενισχύουν την συνοχή των οικογενειών, θα στηρίζουν την ανάγκη απασχόλησης των γονέων και θα αποτελούν κίνητρο για όσους επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια και λόγω συνθηκών είναι διστακτικοί. Τέτοια μέτρα αποτελούν οι νόμοι που σχετίζονται με την γονική άδεια για ειδικές περιπτώσεις, π.χ. σε περίπτωση ασθένειας του παιδιού, και την προστασία της μητρότητας, όπως π.χ. απαγόρευση απόλυσης εγκύου, άδεια μητρότητας ή

πατρότητας, διευκόλυνση θηλασμού κλπ. Μέτρα που σχετίζονται με την καταπολέμηση της ανεργίας όπως είναι η εφαρμογή προγραμμάτων π.χ. για την επιδότηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας ή η ευνοϊκή φορολογική πολιτική για τους εργοδότες που προσλαμβάνουν άτομα με οικογενειακές υποχρεώσεις. Μέτρα που ενισχύουν την απασχόληση των γυναικών, όπως αυτά που αφορούν την αποφυγή της διάκρισης των φύλων στον εργασιακό τομέα και ρυθμίζουν την ισορροπία προσλήψεων αντρών και γυναικών ή αυτά που ενισχύουν την ανέλιξη των γυναικών σε θέσεις ευθύνης όταν αυτές διαθέτουν τα ανάλογα προσόντα. Η δημιουργία οικογένειας και οι ευθύνες που προκύπτουν από αυτήν μπορεί να επιβαρύνουν αρκετά την επαγγελματική σταδιοδρομία των γονέων και ειδικά των μητέρων. Παράλληλα με την προσχολική αγωγή που παρέχεται, μέτρα όπως αυτά που αναφέρθηκαν μπορούν να προστατέψουν και να ενισχύσουν την οικογενειακή συνοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επένδυση στα παιδιά

2.1 Εισαγωγή

Μετά από πολλά χρόνια παραμέλησης από τους φορείς χάραξης πολιτικής η προσέγγιση της κοινωνικής επένδυσης, ως έκφραση της κοινωνικής πολιτικής, έχει θέσει στο προσκήνιο το θέμα της φροντίδας των παιδιών. Η φροντίδα των παιδιών είναι ένας ακρογωνιαίος λίθος της προσέγγισης της κοινωνικής επένδυσης, η οποία επιδιώκει να μετατοπίσει την έμφαση των δημοσίων δαπανών από τις παθητικές μεταβιβάσεις στις αυξημένες επενδύσεις προς το ενεργό, ανθρώπινο κεφάλαιο (Palier et al., 2009). Μια συντονισμένη επικέντρωση στο παιδί είναι εκ των ουκ άνευ συνθήκη για ένα βιώσιμο, αποδοτικό και ανταγωνιστικό σύστημα παραγωγής που βασίζεται στη γνώση. Οι μελλοντικές πληθυσμιακές ομάδες σε ηλικία εργασίας θα είναι μικρές και θα πρέπει να συντηρούν τεράστιους πληθυσμούς συνταξιούχων.

Γενικότερα, το μόνο πραγματικό κεφάλαιο που διαθέτουν τα περισσότερα προηγμένα κράτη είναι η ποιότητα και οι δεξιότητες των πληθυσμών τους (Andersen, 2006).

Όπως έχει διατυπωθεί με σαφήνεια σε πολλά κείμενα της ΕΕ «η διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτών και καλής ποιότητας υπηρεσιών φροντίδας νηπίων ηλικίας από 0 ετών έως την ηλικία έναρξης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης αποτελεί προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (EC, 2013). Ήδη από το 2002, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης έθεσε συγκεκριμένους στόχους σε αυτόν τον τομέα, ζητώντας από τα κράτη μέλη «να εγκαταλείψουν τα αντικίνητρα στη συμμετοχή των γυναικών στην εργασία και να επιδιώξουν λαμβάνοντας υπόψη τη ζήτηση δυνατοτήτων βρεφονηπιακής μέριμνας και τα εθνικά συστήματα παροχής, έως το 2010, την παροχή βρεφονηπιακής φροντίδας για το 90% τουλάχιστον των παιδιών μεταξύ της ηλικίας των τριών ετών και της ηλικίας της υποχρεωτικής φοίτησης και για το 33% τουλάχιστον των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών» (EC, 2013). Η προτεραιότητα αυτή έχει επιβεβαιωθεί, τόσο στη στρατηγική της Λισσαβόνας όσο και στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Πολύ σημαντικό μέρος του «Πακέτου Κοινωνικής Επένδυσης» αφιερώνεται στην προσχολική αγωγή.

Η Ευρωπαϊκή πολιτική, που έχει χαραχτεί βάσει της θεωρίας της κοινωνικής επένδυσης, όταν αναφέρεται στην προσχολική αγωγή δεν την προσεγγίζει με την στενή έννοια του όρου. Την τοποθετεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο καθώς αναγνωρίζει ότι για να γίνουν τα παιδιά μέτοχοι και αποδέκτες προσχολικής αγωγής θα πρέπει να αντιμετωπιστούν προβλήματα όπως η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός ή η εγκατάλειψη του σχολείου. Τονίζει τα οφέλη που προκύπτουν από την ποιοτική εφαρμογή της διαγενεακά και τον κρίσιμο ρόλο στο να τεθούν τα θεμέλια για την βελτίωση των ικανοτήτων των μελλοντικών ευρωπαίων πολιτών. Την συνδέει με πολιτικές όπως η δια βίου μάθηση γιατί αποτελεί την βάση την εκπαίδευσης. Επίσης σημαντικά ζητήματα για την ευρωπαϊκή πολιτική αποτελούν η ποιότητα, η προσβασιμότητα και η κάλυψη του κοινωνικού συνόλου από την προσχολική αγωγή. Όλα αυτά τα ζητήματα συνοδεύονται από συγκεκριμένες πολιτικές και παρατίθενται αναλυτικότερα παρακάτω.

2.2 Ευρωπαϊκή πολιτική : Επενδύοντας στα παιδιά – Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας

Στις 20-02-2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στα πλαίσια της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και έχοντας υπόψη την συνθήκη για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού συνέστησε την επιτροπή «Επενδύοντας στα παιδιά – Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας».

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» έδωσε νέα ώθηση στις προσπάθειες για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ, με τον καθορισμό ενός κοινού ευρωπαϊκού στόχου για τη μείωση του αριθμού των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού κατά τουλάχιστον 20 εκατομμύρια έως το 2020, καθώς και για την επιτάχυνση των προσπαθειών που καταβάλλονται για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Η αντιμετώπιση και η πρόληψη της παιδικής φτώχειας αποτελούν ουσιαστικό μέρος των προσπαθειών της ΕΕ και των κρατών μελών στον τομέα αυτό και εντάσσονται στην ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Σύμφωνα με αυτή την επιτροπή ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας αποτελεί θεμελιώδη αξία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ των στόχων της οποίας συγκαταλέγεται η προώθηση της ευημερίας των λαών της· η Ένωση πρέπει να προστατεύει τα δικαιώματα του παιδιού, να καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις, και να προάγει την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι λιγότερο πιθανό από ό,τι οι εύποροι συνομήλικοί τους να έχουν καλή επίδοση στο σχολείο, να έχουν καλή υγεία και να αξιοποιήσουν το πλήρες δυναμικό τους αργότερα στη ζωή τους. Η πρόληψη της μετάδοσης της μειονεξίας μεταξύ των γενεών αποτελεί κρίσιμης σημασίας επένδυση για το μέλλον της Ευρώπης, καθώς και άμεση συνεισφορά στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» για την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με μακροπρόθεσμα οφέλη για τα παιδιά, την οικονομία και την κοινωνία ως σύνολο. Η έγκαιρη παρέμβαση και πρόληψη έχουν ουσιαστική σημασία για την ανάπτυξη πιο αποτελεσματικών και αποδοτικών πολιτικών, καθώς οι δημόσιες δαπάνες για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της παιδικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού τείνουν να είναι μεγαλύτερες

από εκείνες που απαιτούνται για την επέμβαση σε μικρή ηλικία. Η αντιμετώπιση της μειονεξίας σε μικρή ηλικία είναι σημαντικό μέσο για την ενίσχυση των προσπαθειών που καταβάλλονται για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού γενικά (E.C., 2013). Αν δεν καταπολεμηθεί κατά πρώτο λόγο η παιδική φτώχεια και μειονεξία καμία πολιτική προσχολικής φροντίδας δεν θα μπορέσει να έχει σωστή εφαρμογή και να προσφέρει ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση.

Γι αυτούς τους λόγους η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνιστά στα μέλη της να οργανώνουν και να υλοποιούν πολιτικές για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, προάγοντας την καλή διαβίωση των παιδιών, μέσω πολυδιάστατων στρατηγικών με δυνατότητα μακροπρόθεσμου σχεδιασμού, αναγνωρίζοντας τα παιδιά ως αυτοτελείς δικαιούχους, παράλληλα με την πλήρη αναγνώριση της σημασίας της υποστήριξης των οικογενειών ως πρωταρχικών υπεύθυνων για τη φροντίδα των παιδιών. Η καθοριστική περίοδος της ζωής είναι η παιδική ηλικία και το κρίσιμο ζήτημα εντοπίζεται στην αλληλεπίδραση γονικών και κοινωνικών επενδύσεων για την ανάπτυξη των παιδιών (Andersen, 2006).

Η ποιοτική προσχολική αγωγή έχει την δυνατότητα να δώσει σε όλους τους νέους ανθρώπους μια καλή αρχή για τον κόσμο του αύριο και να σπάσει τον κύκλο που μεταφέρει τα μειονεκτήματα από την μία γενιά στην άλλη (EC, 2011). Επίσης με την παροχή προσχολικής αγωγής δίνεται η ευκαιρία στους γονείς να εργαστούν, γεγονός που συμβάλλει απαραίτητα σε κάθε στρατηγική καταπολέμησης της φτώχειας. Ειδικά για τους μετανάστες και αυτούς που προέρχονται από χαμηλού εισοδήματος οικογένειες μπορεί να τους αποτραβήξει από την φτώχεια και την οικογενειακή δυσλειτουργία παρέχοντας τους εφόδια για μια ζωή με πολύ καλύτερη προοπτική και να τους καταστήσει ενεργά κοινωνικά μέλη. Εάν η φτώχεια έχει αρνητική επίδραση στις ευκαιρίες ζωής των παιδιών και εάν επίσης δημιουργεί αρνητικές εξωτερικότητες, τότε μπορούμε να διακρίνουμε το περίγραμμα μιας στρατηγικής θετικού αθροίσματος: η ελαχιστοποίηση της παιδικής φτώχειας σήμερα θα αποδώσει ατομικό και κοινωνικό μέρισμα στο μέλλον. Στο απώτερο μέλλον, δε, θα μειώσει τους κινδύνους φτώχειας στην τρίτη ηλικία (Andersen, 2006).

2.3.1 Το ζήτημα της ποιότητας στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα

Η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων προσχολικής φροντίδας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ουσιαστικής σημασίας για την εξασφάλιση έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη. Συστήματα καλής ποιότητας, σε προσιτές τιμές και με πρόσβαση είναι εξίσου σημαντικά στην ενδυνάμωση όλων των πολιτών ώστε να έχουν επιτυχημένη ζωή.

Τον Οκτώβριο του 2014, η ομάδα εργασίας της ευρωπαϊκής επιτροπής για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα διατύπωσε κάποιες προτάσεις για τις αρχές που πρέπει να διέπουν την προσχολική εκπαίδευση. Οι αρχές αυτές εστιάζουν στην πρόσβαση στην προσχολική εκπαίδευση, στο εργατικό δυναμικό που απασχολείται σε αυτήν, στην διδακτέα ύλη, το παιδαγωγικό πρόγραμμα, και στην παρακολούθηση και αξιολόγηση της.

Για την πρόσβαση ορίζεται ότι οι υπηρεσίες προσχολικής αγωγής θα πρέπει να είναι διαθέσιμες και προσιτές σε όλες τις οικογένειες και τα παιδιά τους, από την γέννηση μέχρι την ηλικία στην οποία τα παιδιά ξεκινούν την υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ιδιαίτερο βάρος θα πρέπει να δοθεί στις περιπτώσεις παιδιών σε μειονεκτική θέση ή από περιθωριοποιημένες ομάδες. Για να ανταποκριθεί η προσχολική εκπαίδευση στις γονικές περιστάσεις και να ενθαρρύνει όλες τις οικογένειες να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της πρέπει να προσφέρεται ευελιξία σε σχέση με τις ώρες λειτουργίας και το περιεχόμενο του προγράμματος.

Το εργατικό δυναμικό θα πρέπει να είναι εξειδικευμένο και η αρχική και συνεχής κατάρτιση του θα μπορεί να του επιτρέπει να εκπληρώνει τον επαγγελματικό του ρόλο. Είναι καθοριστικό να στελεχώνεται η προσχολική εκπαίδευση με επαγγελματίες και η επαγγελματική εξέλιξή τους έχει έναν τεράστιο αντίκτυπο στην παιδαγωγική και τα αποτελέσματα στα ίδια τα παιδιά. Θα πρέπει, επίσης, να αναπτυχθούν κοινά προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης για όσους εργάζονται σε έναν τέτοιο χώρο. Οι συνθήκες εργασίας θα πρέπει να ακολουθούνται από ένα υποστηρικτικό πλαίσιο, με την συμβολή της επαγγελματικής ηγεσίας, που θα δημιουργεί ευκαιρίες για την παρατήρηση, τον προβληματισμό, τον σχεδιασμό, την ομαδική εργασία και συνεργασία με τους γονείς. Οι καλές συνθήκες εργασίας ωφελούν το προσωπικό και συμβάλλουν στη διατήρησή του. Τα μέτρα πολιτικής που

επηρεάζουν την δομική ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών περιλαμβάνουν τις αναλογίες παιδιών – ενηλίκων, τις ώρες εργασίας και το επίπεδο των μισθών. Οι καλές συνθήκες εργασίας μπορούν να μειώσουν τις συνεχείς και επιζήμιες εναλλαγές προσωπικού.

Το παιδαγωγικό πρόγραμμα θα πρέπει να βασίζεται σε παιδαγωγικούς στόχους, σε αξίες και προσεγγίσεις που επιτρέπουν στα παιδιά να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους με ολιστικό τρόπο. Είναι ιδιαίτερα σημαντική η γνωστική, κοινωνική, συναισθηματική, σωματική και γλωσσική ανάπτυξή τους. Θα πρέπει να τεθούν κοινοί στόχοι, αξίες και προσεγγίσεις που να αντανακλούν τις προσδοκίες της κοινωνίας για τον ρόλο και τις ευθύνες της προσχολικής εκπαίδευσης. Την ίδια στιγμή ο σχεδιασμός του προγράμματος πρέπει να πραγματοποιηθεί σε ένα ανοιχτό πλαίσιο το οποίο αναγνωρίζει και αντιμετωπίζει τα ποικίλα ενδιαφέροντα και ανάγκες των παιδιών με μια ολιστική προσέγγιση και έναν καλά ισορροπημένο συνδυασμό εκπαίδευσης και φροντίδας. Επίσης ένα παιδαγωγικό πρόγραμμα απαιτεί από το προσωπικό συνεργασία με τα παιδιά, τους συναδέλφους και τους γονείς. Η συνεργασία, η δημιουργία μιας κοινής αντίληψης και η εμπιστοσύνη μεταξύ των εμπλεκόμενων μελών ενισχύει την ανάπτυξη και τη μάθηση.

Τέλος, η παρακολούθηση και αξιολόγηση των πληροφοριών που παράγονται σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο υποστηρίζουν την συνεχή βελτίωση στην ποιότητα της πολιτικής και της πρακτικής. Η συστηματική παρακολούθηση της προσχολικής εκπαίδευσης επιτρέπει τη δημιουργία των κατάλληλων πληροφοριών και την ανατροφοδότηση σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο, όπως και την ανοιχτή ανταλλαγή. Όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού της προσχολικής εκπαίδευσης θα πρέπει να συμμετέχουν και να ενδυναμώνονται κατά τη διάρκεια εφαρμογής οποιασδήποτε διαδικασίας παρακολούθησης και αξιολόγησης γιατί διαμέσου αυτής της διαδικασίας μπορεί να βελτιωθεί η ποιότητα των δομών.

2.3.2 Ποιοτικά χαρακτηριστικά και πρακτικές των κρατών μελών στον τομέα της προσχολικής εκπαίδευσης

Η ποιοτική προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα αποτελεί κύριο στόχο των ευρωπαϊκών πολιτικών και γι αυτό έχουν οριστεί με σαφήνεια τα ποιοτικά

χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει και έχουν τεθεί συγκεκριμένοι στόχοι. Για να μπορέσει η ευρωπαϊκή ένωση να καταστεί «κοινωνία της γνώσης», να καταπολεμηθεί η φτώχεια και ο αποκλεισμός και να οδηγηθούμε σε μια κοινωνία ευημερίας, θα πρέπει η αγωγή και εκπαίδευση να ξεκινάει από πολύ μικρή ηλικία, να καλύπτει όλα τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και να είναι ποιοτική.

Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχουν δεσμευτεί να παρέχουν μια θέση προσχολικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά, όμως, μόνο οκτώ εγγυώνται σε κάθε παιδί μια θέση από πολύ μικρή ηλικία, δηλαδή, σχεδόν αμέσως μετά την γονική άδεια. Οι χώρες αυτές είναι η Δανία, η Γερμανία, η Εσθονία, η Μάλτα, η Σλοβενία, η Φινλανδία, η Σουηδία και η Νορβηγία (Eurydice, 2014) . Το θέμα της προσβασιμότητας είναι σοβαρό από πολλές απόψεις και στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Eurofound το 2012 οι υψηλότερες βαθμολογίες που έδωσαν οι γονείς για την προσβασιμότητα βρίσκονται στην Σουηδία (2,4), την Φινλανδία (1,8) και τη Δανία (1,7), ενώ οι χαμηλότερες στην Ελλάδα (-0,7), την Ρουμανία (-0,1) και την Σλοβενία (0,3). Σε κάποιες από αυτές, όπως η Ελλάδα, η χαμηλή βαθμολογία για την προσβασιμότητα συνοδεύεται και από χαμηλή βαθμολογία στην ποιότητα.

Οι πρακτικές που εφαρμόζονται στα ευρωπαϊκά κράτη δεν είναι ίδιες μεταξύ τους και δεν έχουν τα ίδια αποτελέσματα και σκοπούς. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα χωρίζεται σε δύο διακριτές φάσεις ανάλογα με την ηλικία. Η πιο κοινή μορφή δομής προσχολικής εκπαίδευσης βασίζεται στο σύστημα διαχωρισμού των παιδιών ανάλογα με την ηλικία τους με πιο συνηθισμένο όριο διαχωρισμού τα 3 έτη. Σε αυτήν την μορφή δομής εντοπίζονται διαφορές στα τυπικά προσόντα του εκπαιδευτικού προσωπικού, στα κριτήρια ποιότητας και στην χρηματοδότηση. Ενιαία μορφή δομής για όλα τα παιδιά εμφανίζεται στην Φινλανδία, Ισλανδία, Λιθουανία, Νορβηγία, Σλοβενία και Σουηδία. Οι μισθοί και τα προσόντα των εκπαιδευτικών είναι ίδια ανεξάρτητα από την ηλικία των παιδιών που έχουν υπό την επιμέλειά τους. Σε ορισμένες χώρες συνυπάρχουν και τα δύο μοντέλα (Κύπρος, Δανία, Ελλάδα, Λιθουανία και Ισπανία). Το Ηνωμένο Βασίλειο αυτήν την στιγμή εισάγει διατάξεις που βαίνουν προς την ενιαία δομή για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας (Eurydice, 2014) .

Ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας για την εξασφάλιση της ποιότητας είναι το εξειδικευμένο προσωπικό. Ωστόσο, στην ΕΕ δεν υφίσταται πρακτικά κανένα κοινό πρότυπο όσον αφορά τις πολιτικές για την ποιότητα του προσωπικού

(Lindeboom, 2013). Σε ολόκληρη την ΕΕ υπάρχει μεγάλη κλίμακα διαφορετικών ελάχιστων απαιτούμενων προσόντων για το προσωπικό της προσχολικής εκπαίδευσης, που εκτείνονται από μηδενικά προσόντα έως προσόντα πανεπιστημιακού επιπέδου, π.χ. η Γαλλία απαιτεί τυπικά προσόντα υψηλού επιπέδου (E.C., 2014).

Όσον αφορά τα παιδαγωγικά προγράμματα που εφαρμόζονται μπορούν να διακριθούν σε δύο τύπους. Στον έναν ανήκουν τα προγράμματα που αποβλέπουν στην ανάπτυξη ευρύτερων αναπτυξιακών στόχων, μέσα από τους οποίους επιτυγχάνεται η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και η επιτυχία τους αργότερα στο σχολείο και στον άλλο ανήκουν τα προγράμματα που δίνουν περισσότερη έμφαση σε γνωστικούς στόχους, όπως π.χ. η καλλιέργεια της μαθηματικής σκέψης ή οι ικανότητες γραμματισμού (Γουργιώτου, αχρονολόγητο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η προσχολική πολιτική ως κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα

3.1 Βασικά χαρακτηριστικά της προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα την δεκαετία του 2000

Στο παρελθόν την ευθύνη για την λειτουργία των παιδικών σταθμών την είχε το Υπουργείο Υγείας και υπήρχε διαχωρισμός σε παιδικούς σταθμούς του Υπουργείου Υγείας, ΙΒΣΑ (Ίδρυμα Βρεφονηπιακών Σταθμών Αττικής) και του ΠΗΚΠΑ (Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντίληψης). Μέσα από τον «Καποδίστρια», ο οποίος ολοκληρώθηκε την περίοδο 1997-2001 είχαμε το καθολικό πέρασμα των παιδικών σταθμών στους δήμους, με κοινή απόφαση των κομμάτων και τη σύμφωνη γνώμη της ΚΕΔΚΕ (Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας). Το κύριο χαρακτηριστικό ήταν η απαλλαγή του κράτους από την άμεση χρηματοδότηση, η επιβολή τροφείων και η αλλαγή των εργασιακών σχέσεων, με την κεντρική χρηματοδότηση να έρχεται μόνο ως αρωγός του επιχειρηματικού κόστους. (διαδίκτυο: oge.gr).

Στο πεδίο της προσχολικής αγωγής απουσιάζουν συστηματικές μελέτες για τα χαρακτηριστικά και τα προβλήματά της. Υπάρχουν βέβαια κάποιες μελέτες που έχουν

γίνει στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων, όπως π.χ. το πρόγραμμα συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, αλλά δεν εστιάζουν ειδικά στην προσχολική αγωγή. Με βάση την εμπειρική έρευνα που πραγματοποιήθηκε για την παρούσα εργασία και ύστερα από επικοινωνία με φορείς που εμπλέκονται στην λειτουργία και οργάνωση της προσχολικής αγωγής προέκυψε ότι η τελευταία μελέτη που έχει εκπονηθεί για τους κρατικούς παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς ΟΤΑ έγινε το 2001. Η Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής και Πρόνοιας της ΚΕΔΚΕ πρότεινε αυτή την μελέτη στην ΕΕΤΑΑ και η ΕΕΤΑΑ διεξήγαγε την έρευνα στα πλαίσια της συνεργασίας ΥΠΕΣΔΔΑ-ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ. Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν στην ΕΕΤΑΑ, καταχωρήθηκαν σε βάση δεδομένων και μετά από επεξεργασία τους αναφέρεται ότι μέχρι τότε ο αριθμός των παιδικών σταθμών ήταν 1.346 και εξυπηρετούσαν 63.050 παιδιά. Από τους 1.346 καταγεγραμμένους παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς, οι 1.282 (ποσοστό 95,3%) είχαν μεταφερθεί από το δημόσιο στους ΟΤΑ, ενώ οι 64 (ποσοστό 4,7%) από την ίδρυσή τους ανήκαν στους ΟΤΑ. Οι 641 (ποσοστό 50%) είχαν μεταφερθεί με το Ν. 2881/01 και οι 455 (ποσοστό 36%) είχαν μεταφερθεί με το Ν. 2218/94. Πριν τη μεταβίβαση στους ΟΤΑ το σύνολο των εξυπηρετούμενων παιδιών ήταν 55.274, δηλαδή μετά την μεταβίβαση παρατηρήθηκε αύξηση της τάξης του 14,1%. Το προσωπικό που απασχολούσαν υπολογιζόταν περί τους 6.336 εργαζόμενους. Από αυτούς οι 3.400 (ποσοστό 57%) αποτελούσαν το εκπαιδευτικό (επιστημονικό και βοηθητικό) προσωπικό (περίπου 1:20 ήταν η αντιστοιχία εκπαιδευτικού προσωπικού και παιδιών). Τα κτίρια που στεγάζονταν ήταν κατά 53% ιδιόκτητα (681 κτίρια), κατά 34% ενοικιαζόμενα (434 κτίρια) και το υπόλοιπο 13% ήταν κληροδοτήματα είτε κάτι άλλο που δεν ανήκε στις παραπάνω κατηγορίες. Η πλειονότητα των παιδικών σταθμών εισέπραττε τροφεία (806, ποσοστό 63%). Από αυτούς οι 555 (ποσοστό 69%) εισέπραττε τροφεία με βάση κατηγορίες του εισοδήματος των γονέων και οι υπόλοιποι εισέπρατταν ως τροφεία ένα σταθερό μηνιαίο ποσό από 15-120 €. Το μέσο κόστος ανά παιδί υπολογιζόταν περίπου στις 2.550 € με βάση τον μέσο όρο του κόστους των παιδιών και των εργαζόμενων το 2002. Το μέσο κόστος των ανελαστικών δαπανών (μισθοδοσία-ενοίκια) των βρεφονηπιακών σταθμών ήταν περίπου 1.860 € ανά παιδί. Πριν την μεταβίβαση πόροι των δημοτικών ή κοινοτικών παιδικών ή βρεφονηπιακών σταθμών προήρχοντο από: α) επιχορηγήσεις του ΥΥΠ, β) επιχορηγήσεις του οικείου ΟΤΑ, γ) μηνιαίες οικονομικές εισφορές που τυχόν επιβάλλονταν στις οικογένειες των φιλοξενούμενων παιδιών, δ) πρόσοδοι από περιουσία, ε) κάθε είδους εισφορές,

δωρεές, κληρονομίες και κληροδοσίες και στ) έσοδα από κάθε άλλη νόμιμη πηγή. Η μεταφορά της αρμοδιότητας για την λειτουργία των βρεφονηπιακών σταθμών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, όπως όριζε το Σύνταγμα, συνοδεύτηκε από οικονομικούς πόρους.

Εκτιμάται επίσης ότι στην Ελλάδα μέχρι το 2008 υπήρχαν περίπου 488 κέντρα που χρηματοδοτήθηκαν από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε. και μπορούσαν να φιλοξενήσουν 14.653 παιδιά, 23 σταθμοί σε χώρους εργασίας με δυνατότητα φιλοξενίας 1.200 παιδιών, 18 σταθμοί με απροσδιόριστη δυνατότητα φιλοξενίας ανήκαν στην Εκκλησία και 1.740 ιδιωτικοί σταθμοί με απροσδιόριστη δυναμικότητα (Κaramessini από Δημουλά, 2012). Αν υποθέσουμε ότι η δυναμικότητα των ιδιωτικών σταθμών είναι περίπου ίδια με τους δημοτικούς σταθμούς, τότε οι ιδιωτικοί σταθμοί κάλυπταν περίπου 81.500 παιδιά και συνολικά μπορούσαν να φιλοξενηθούν στους παιδικούς και βρεφικούς σταθμούς περίπου 160.600 παιδιά ηλικίας 0-4 ετών όταν το ίδιο χρονικό διάστημα ο συνολικός αριθμός των παιδιών εκτιμάται ότι με βάση τους αριθμούς των ετήσιων γεννήσεων ήταν περίπου 337.168 που σημαίνει ότι οι υπηρεσίες συλλογικής φροντίδας των παιδιών στην Ελλάδα (δημόσιες και ιδιωτικές) καλύπτουν μόνο το 21 % των παιδιών (Δημουλάς, 2012).

3.2 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προσχολική αγωγή στην Ελλάδα : τα προγράμματα ΕΣΠΑ

Σήμερα η πλειονότητα των βρεφονηπιακών σταθμών λειτουργεί με την συμβολή της επιδότησης Ε.Σ.Π.Α. και πολλές θέσεις καλύπτονται μέσω αυτού του προγράμματος. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 1376, τεύχος β', που εκδόθηκε στις 3 Ιουλίου 2015 το πλαίσιο ένταξης για την λειτουργία των βρεφονηπιακών σταθμών είναι η δράση «Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής», η οποία εντάσσεται στο επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» 2014-2020 του Υπουργείου Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού και εμπίπτει στον θεματικό στόχο 8¹. Η αύξηση που παρατηρήθηκε

¹«Πρόωθηση της βιώσιμης απασχόλησης υψηλής ποιότητας και υποστήριξης της κινητικότητας των εργαζομένων», επενδυτική προτεραιότητα 8iv «Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένων της πρόσβασης στην απασχόληση, της εξέλιξης της επαγγελματικής

στην προσχολική εκπαίδευση και τη φροντίδα των παιδιών προήλθε κυρίως από την ανάγκη να διευκολυνθεί η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, καθώς και για τη βελτίωση της κοινωνικότητας των παιδιών και την ευημερία. (Bouget et al.).

Υπεύθυνοι φορείς για τη διαχείριση και υλοποίηση της δράσης αυτής είναι: α. η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», 2014-2020, για το τμήμα της πράξης που εμπίπτει στο εν λόγω Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, και β. οι Ειδικές Υπηρεσίες Διαχείρισης των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων για το τμήμα της πράξης που εμπίπτει σ' αυτά.

Η δράση στοχεύει στην ισότιμη πρόσβαση στην εργασία, με την παροχή υπηρεσιών φροντίδας και φιλοξενίας βρεφών, νηπίων, παιδιών και ατόμων ΜΕΑ (Ε.Ε.Τ.Α.Α., 2015). Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η ουσιαστική διευκόλυνση των ωφελούμενων στην εναρμόνιση απαιτητικών και αντικρουόμενων ρόλων. Επίσης, η δράση συμβάλλει στην ισότιμη πρόσβαση των ευπαθών ομάδων (παιδιά και άτομα ΜΕΑ) σε ποιοτικές κοινωνικές υπηρεσίες. Αντικείμενό της αποτελεί η παροχή σε άτομα ωφελούμενα, θέσης φροντίδας και φιλοξενίας βρεφών, νηπίων, παιδιών και ατόμων ΜΕΑ σε αντίστοιχες δομές. Λέγοντας δομές αναφερόμαστε σε Βρεφικούς, Βρεφονηπιακούς, Βρεφονηπιακούς σταθμούς Ολοκληρωμένης Φροντίδας, Παιδικούς Σταθμούς, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (Κ.Δ.Α.Π.) και Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες (Κ.Δ.Α.Π.Μ.Ε.Α.). Οι δομές μπορεί να ανήκουν σε: Δήμους και Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου αυτών, επιχειρήσεις του ιδιωτικού δικαίου ή εταιρείες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, άλλα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου που νομίμως έχουν τη δυνατότητα παροχής αυτών των υπηρεσιών.

Οι προσφερόμενες θέσεις διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες. Η μια περιλαμβάνει τους Βρεφικούς, Βρεφονηπιακούς και Παιδικούς Σταθμούς που καλύπτει ηλικιακά παιδιά από 2 μηνών έως 2,5 ετών έως την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Η δεύτερη περιλαμβάνει τους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς Ολοκληρωμένης Φροντίδας και καλύπτει ηλικιακά παιδιά από 8 μηνών έως 6,5 ετών. Και η Τρίτη περιλαμβάνει τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών

(ΚΔΑΠ) και καλύπτει ηλικιακά παιδιά από την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση έως 12 ετών και παιδιά με ελαφράς μορφής κινητικά ή αισθητηριακά προβλήματα. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται και τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρίες (ΚΔΑΠ-ΜΕΑ).

Η χρηματοδότηση της δράσης (και των συμβάσεων που συνάπτονται στο πλαίσιο αυτής) αποτελεί εξ ολοκλήρου Δημόσια Δαπάνη και προέρχεται από Κοινοτικούς και Εθνικούς πόρους του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Οι σχετικές εισροές των πόρων του Ε.Κ.Τ. (Ευρωπαϊκού Κεντρικού Ταμείου) αποτελούν έσοδα του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων και εκταμιεύονται σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Το Ε.Σ.Π.Α. (Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς), στο οποίο υπάγεται το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, εκπαίδευση και δια βίου μάθηση», συνδέεται με το Ε.Κ.Τ. και αποτελεί μεγάλο αναπτυξιακό πρόγραμμα. Την υλοποίηση των δράσεων του Ε.Κ.Τ. αναλαμβάνουν δημόσιοι ή ιδιωτικοί οργανισμοί, φορείς και επιχειρήσεις που ορίζονται ως «δικαιούχοι φορείς» των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Ε.Κ.Τ. και πιστοποιούνται για την καταλληλότητά τους στο έργο που αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν (διαδίκτυο: esfhellas.gr). Τέτοιοι φορείς που εμπλέκονται στην λειτουργία και την οργάνωση της προσχολικής αγωγής είναι η Κ.Ε.Δ.Ε. (Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας) και η Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. (Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης). Τα ετήσια όρια δαπάνης σε Ευρώ που καταβάλλονται από την Ε.Ε.Τ.Α.Α. ανά κατηγορία δομής και ανά κατηγορία θέσης αυτών κυμαίνονται από 1.900 ευρώ που είναι το κατώτερο για προ-νήπια από 2,5 ετών έως την ηλικία εγγραφής τους στην ιδιωτική εκπαίδευση χωρίς σίτιση μέχρι 5.500 ευρώ για προ-νήπια με αναπηρία από 2,5 έως 6,5 ετών. Για τις υπόλοιπες κατηγορίες η δαπάνη ανέρχεται στις 2.500 ευρώ χωρίς σίτιση και 3.100 ευρώ με σίτιση. Τα ανωτέρω ποσά καλύπτουν το συνολικό κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών και ο Ανάδοχος δεν δύναται να προβεί σε είσπραξη τροφείων ή άλλης μορφής διδάκτρων. Το ποσό για κάθε δομή εξαρτάται από τον αριθμό των παιδιών, τις παρεχόμενες υπηρεσίες, τους μήνες φύλαξης τέκνων και καταβάλλεται σε 4 δόσεις.

Ωφελούμενοι από το πρόγραμμα μπορούν να είναι οι μητέρες βρεφών, νηπίων, παιδιών, εφήβων και ατόμων με αναπηρία, τα άτομα στα οποία έχει παραχωρηθεί με δικαστική απόφαση η επιμέλεια παιδιών και τα άτομα που βρίσκονται σε χηρεία και πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Θα πρέπει να εργάζονται

στην Ελλάδα ως μισθωτοί ή αυτοαπασχολούμενοι, ή να συμμετέχουν σε ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης ή να είναι άνεργοι με δελτίου ανεργίας σε ισχύ ή να έχουν λάβει ή να λαμβάνουν τακτικό επίδομα ανεργίας από τον Ο.Α.Ε.Δ. . Εξαιρούνται οι τακτικοί και αορίστου χρόνου υπάλληλοι του Δημοσίου, καθώς και οι μόνιμοι και αορίστου χρόνου υπάλληλοι των Ο.Τ.Α. (α΄ και β΄ βαθμού) και των Ν.Π.Δ.Δ. των Ο.Τ.Α. , χωρίς να αιτιολογείται αυτή η εξαίρεση στην πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος ωφελούμενων της Ε.Ε.Τ.Α.Α. Το οικογενειακό εισόδημα δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 27.000 € για μητέρες που έχουν ως 2 παιδιά, 30.000 € για μητέρες που έχουν 3 παιδιά, 33.000 € για μητέρες που έχουν 4 παιδιά και 36.000 € για μητέρες που έχουν από 5 παιδιά και άνω. Το συνολικό οικογενειακό εισόδημα δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερβαίνει το ποσό των 36.000 €. Εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις συμμετοχής η επιλογή των ωφελουμένων γίνεται με κριτήρια μοριοδότησης. Μοριοδοτείται το χαμηλό δηλωθέν οικογενειακό εισόδημα, η κατάσταση απασχόλησης, η εργασιακή σχέση και το είδος της απασχόλησης, η ανεργία και η οικογενειακή κατάσταση.

Επίσης, όλες οι δομές θα πρέπει να παρέχουν :

- Υγιεινή και ασφαλή παραμονή, προσαρμοσμένη στις ανάγκες κάθε ηλικίας φιλοξενούμενων παιδιών σε κτίρια κατασκευασμένα σύμφωνα με τις οριζόμενες στο εκάστοτε ισχύον θεσμικό πλαίσιο τεχνικές προδιαγραφές.
- Απασχόληση, διαπαιδαγώγηση, παιχνίδι, ψυχαγωγία, ανάπαυση, ψυχολογική βοήθεια ανάλογα με την ηλικία.
- Μέριμνα για την ομαλή ψυχοσυναισθηματική και υγιεινή ανάπτυξη των παιδιών και παροχή συμβουλευτικής ενημέρωσης και υποστήριξης στις οικογένειές τους.
- Υγιεινή και επαρκή διατροφή – όταν παρέχεται- με σωστή ποιοτική σύνθεση, για κάθε παιδί.
- Φροντίδα για την ατομική καθαριότητα των παιδιών, καθώς και την καθαριότητα των χώρων της δομής.
- Τακτική ιατρική παρακολούθηση.

Με βάση συγκεντρωτικά στοιχεία που προέρχονται από την Ε.Ε.Τ.Α.Α. και παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες προκύπτει ότι το 2013 έμειναν εκτός δομών 13.476 παιδιά, το 2014 έμειναν εκτός 17.303 παιδιά και το 2015 έμειναν εκτός 25.882, από τις έγκυρες αιτήσεις. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι κάθε χρόνο μένουν εκτός επιδότησης χιλιάδες παιδιά που πληρούν τις προϋποθέσεις ένταξης.

Επίσης από αυτόν τον πίνακα διαπιστώνουμε ότι ο αριθμός των προσφερόμενων θέσεων μειώθηκε το 2014 σε 89.642 θέσεις και αυξήθηκε το 2015 σε 100.493 θέσεις.

Πίνακας 1. Συγκεντρωτικά στοιχεία για τις αιτήσεις, τα τέκνα που τοποθετούνται στις δομές και τις προσφερόμενες θέσεις.

	2013	2014	Μεταβολή 2014/2013 (%)	2015	Μεταβολή 2015/2014 (%)
ΑΡ. ΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΕΚΝΩΝ	98.253	112.282	14,28	121.683	8,37
ΑΡ. ΕΓΚΥΡΩΝ ΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΕΚΝΩΝ	82.002	97.629	19,06	106.885	9,48
ΑΡ. ΤΕΚΝΩΝ ΠΟΥ ΤΟΠΟΘΕΤΟΥΝΤΑΙ	68.526	80.326	17,2	81.003	0,8
ΑΡ. ΘΕΣΕΩΝ (προσφερόμενων)	96.105	89.642	-6,72	100.493	12,10

Πηγή : ΕΕΤΑΑ

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ο αριθμός των φορέων και των δομών που άνηκαν σε αυτούς και επιχορηγήθηκαν από το ΕΣΠΑ, δημόσιες και ιδιωτικές.

Πίνακας 2. Αριθμός δομών επιχορηγούμενων από το ΕΣΠΑ

	2013	2014	Μεταβολή 2014/2013 (%)	2015	Μεταβολή 2015/2014 (%)
ΑΡ. ΦΟΡΕΩΝ	1.075	1.128	4,93	1.139	0,98
ΑΡ. ΔΟΜΩΝ	2.523	2.665	5,63	2.844	6,72

Πηγή : ΕΕΤΑΑ

Οι δομές που επιχορηγούνται δεν είναι μόνο βρεφονηπιακοί σταθμοί, είναι επίσης Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης, βρεφονηπιακοί και ΚΔΑΠ για παιδιά με ειδικές ανάγκες. Για το έτος 2015 οι δομές χωρίζονται όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας.

Πίνακας 3. Οι δομές που υπάγονται στο ΕΣΠΑ για το 2015

Είδος	ΝΠΔΔ	ΝΠΙΔ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	Σύνολο
Βρεφικοί-Βρεφονηπιακοί- Παιδικοί	1.318	136	772	2.226
Βρεφονηπιακοί ολ. Φροντίδας και ΑΜΕΑ	3	1	1	5
ΚΔΑΠ	153	318	53	524
ΚΔΑΠ-ΜΕΑ	24	43	22	89

Σύνολο	1.498	498	848	2.844
%	52,7 %	17,5 %	29,8 %	100,0 %

Πηγή : ΕΕΤΑΑ

Στην συντριπτική πλειονότητά τους οι επιχορηγούμενες δομές είναι βρεφικοί, βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί. Επίσης, οι βρεφονηπιακοί ολοήμερης φροντίδας, οι οποίοι είναι μονάδες που φροντίζουν και παιδιά με αναπηρία, είναι ελάχιστοι, γεγονός που μπορεί να υποδηλώνει ελλείψεις προσφερόμενων επιδοτούμενων θέσεων για αυτά τα παιδιά.

Για τα παιδιά που φοιτούν μέσω του ΕΣΠΑ σε παιδικούς σταθμούς, είτε ιδιωτικούς, είτε δημόσιους, η φοίτηση και οι παροχές καλύπτονται με την χρηματοδότηση των φορέων και είναι δωρεάν για τους ωφελούμενους. Συγκεντρωτική καταγραφή για τον αριθμό των παιδιών που βρίσκονται στους σταθμούς εκτός ΕΣΠΑ δεν υπάρχει. Για τα παιδιά που φοιτούν στους παιδικούς σταθμούς των δήμων, εκτός επιδότησης ΕΣΠΑ, ορίζονται τροφεία, διαφορετικά σε κάθε δήμο και συνήθως το ύψος τους εξαρτάται από το οικογενειακό εισόδημα. Για παράδειγμα, στον δήμο Αθηναίων μια οικογένεια με εισόδημα 15.001 – 20.000€ και ένα παιδί καταβάλλει 50€ το μήνα, ενώ μια οικογένεια με 30.001 – 35.000€ καταβάλλει 100€. Τα τροφεία των ιδιωτικών παιδικών σταθμών ορίζονται από τον ιδιοκτήτη και παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις στην χρέωση ανά παιδί που μπορεί να ξεκινούν από 250€ και να ξεπερνούν τα 600€.

3.3 Προβλήματα που αντιμετωπίζει η προσχολική αγωγή

Η προσχολική αγωγή στην χώρα μας στηρίζεται κατά πολύ στην χρηματοδότηση μέσω ΕΣΠΑ, το πρώτο ΕΣΠΑ διήρκεσε από το 2007 έως το 2013 και το δεύτερο άρχισε από το 2014 και θα διαρκέσει έως το 2020. Στις εκθέσεις της ευρωπαϊκής ένωσης αναγνωρίζεται ότι η Ελλάδα έχει λάβει ορισμένα μέτρα για την αντιμετώπιση των ελλειμμάτων στις υπηρεσίες προσχολικής εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια δίνοντας έμφαση στην αύξηση των παροχών αγωγής με σκοπό την διευκόλυνση της γυναικείας απασχολησιμότητας, αλλά επισημαίνεται ότι από το 2010 εξαιτίας των δημοσιονομικών περικοπών η κατάσταση έχει επιδεινωθεί.

Σε πανελλαδική έρευνα του ΠΑ.ΣΥ.ΒΝ. (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βρεφονηπιοκόμων) που πραγματοποιήθηκε από το 2002 έως το 2004 με στόχο τον σχηματισμό ολοκληρωμένης εικόνας για τον τρόπο λειτουργίας των παιδικών σταθμών σε όλη την Ελλάδα με την ερευνητική μέθοδο των ερωτηματολογίων, διαπιστώθηκαν αρκετές ελλείψεις και προβλήματα στον χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης. Τα ερωτηματολόγια αυτά μοιράστηκαν σε 500 Βρεφονηπιοκόμους ΤΕ που εργάζονταν σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και σε 500 Βρεφονηπιοκόμους ΤΕ που εργάζονταν σε δημοτικούς παιδικούς σταθμούς. Τα συμπεράσματα, δηλαδή, της έρευνας βασίζονται στις γνώσεις και τις εκτιμήσεις των εργαζόμενων παιδαγωγών σε 1.000 περίπου βρεφονηπιακούς σταθμούς. Σύμφωνα με αυτή την έρευνα τα κτιριακά προβλήματα ήταν πολύ σοβαρά τόσο στους ιδιωτικούς όσο και στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς. Το 80% των ιδιωτικών βρεφονηπιακών σταθμών στεγάζονταν σε μονοκατοικία, το 98% δεν διέθετε σύστημα πυρασφάλειας και το 78% δεν είχε έξοδο κινδύνου. Παρόμοια ζητήματα υπήρχαν και για τους δημοτικούς σταθμούς, το 67% των κτιρίων δεν πληρούσε τις ισχύουσες προδιαγραφές, το 90% δεν πληρούσε τους κανόνες πυρασφάλειας και το 90% δεν διέθετε έξοδο κινδύνου. Η αναλογία παιδιών – παιδαγωγών στους ιδιωτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς ανερχόταν στα 18 βρέφη και νήπια ανά παιδαγωγό χωρίς να γίνεται σαφής διαχωρισμός τμημάτων-τάξεων ανά ηλικία και στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς το 76% από αυτούς λειτουργούσε με υπεράριθμα παιδιά στις τάξεις. Εκτός από τα σοβαρά κτιριακά και την έλλειψη προσωπικού στην έρευνα αυτή αναφέρονται και άλλα προβλήματα, όπως ελλείψεις χώρων για σίτιση, περιορισμένοι αύλειοι χώροι, ελλείψεις υλικών για τις παιδαγωγικές δραστηριότητες.

Υπάρχουν αρκετά και ποικίλα προβλήματα που παρεμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της προσχολικής εκπαίδευσης και δημιουργούν κατά συνέπεια προβλήματα και στις οικογένειες που εξαρτώνται από αυτές τις παροχές. Το 2015 τα αποτελέσματα με τα ονόματα των ωφελουμένων εκδόθηκαν στις 15 Σεπτεμβρίου, ενώ οι παιδικοί σταθμοί ανοίγουν 1 Σεπτέμβρη. Αυτό αποτελεί σοβαρό πρόβλημα για κάποιον που εργάζεται και δεν μπορεί να έχει την βεβαιότητα για το πότε και εάν θα τοποθετηθεί το παιδί του σε μια δομή προσχολικής αγωγής. Πολλοί σταθμοί έχουν ελλείψεις προσωπικού ακόμα και τώρα, τρεις μήνες μετά την έναρξη της χρονιάς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η προκήρυξη προσλήψεων μέσω ΕΣΠΑ του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών στο οποίο ανήκουν 77 βρεφονηπιακοί σταθμοί, 36 πτυχιούχων ΤΕΙ και 10 βοηθών βρεφοκόμων (προκήρυξη ΣΟΧ2/2015). Οι

βρεφονηπιακοί σταθμοί για να λειτουργήσουν οργανωμένα θα πρέπει στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς να έχουν στελεχωθεί με τα άτομα που αντιστοιχούν στην δυναμικότητα τους. Τον Σεπτέμβρη θα πρέπει να έχουν συσταθεί τα τμήματα, να έχουν διαμορφωθεί κατάλληλα οι τάξεις ανάλογα με τις ηλικίες των παιδιών που φιλοξενούν και να έχει οριστεί το παιδαγωγικό πρόγραμμα της χρονιάς. Έτσι, και οι γονείς θα απαλλαγούν από το άγχος του τι θα κάνουν σε περίπτωση που τα παιδιά τους μείνουν εκτός των δομών και οι δομές θα μπορέσουν να λειτουργήσουν συστηματικά και οργανωμένα. Αυτή η αστάθεια επηρεάζει και τα παιδιά που μπορεί είτε να ενταχθούν σε μια τάξη με μεγάλη καθυστέρηση είτε να μην μπορούν να καλλιεργήσουν σχέση με ένα σταθερό πρόσωπο αναφοράς που να του έχουν εμπιστοσύνη και να νιώθουν ασφάλεια με την παρουσία του, εξαιτίας της εναλλαγής των παιδαγωγών. Οι διαρκείς εναλλαγές προσώπων παρεμποδίζουν την δημιουργία του δεσμού παιδαγωγού – παιδιού που ειδικά στις μικρότερες ηλικίες υποκαθιστά την σχέση μητέρας – παιδιού τις ώρες που το παιδί βρίσκεται στον βρεφονηπιακό σταθμό.

Ένα άλλο θέμα που είναι σε εκκρεμότητα και παίρνει παρατάσεις τα τελευταία χρόνια χωρίς να επιλύεται είναι το θέμα των αδειοδοτήσεων των παιδικών σταθμών. Τελευταία παράταση που έχει δοθεί είναι μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου του 2015 και η Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας έχει ζητήσει νέα παράταση 5 ετών για την προσαρμογή των υφιστάμενων δομών στο θεσμικό πλαίσιο που ορίζεται από την Κ.Υ.Α (πρακτικό ΚΕΔΕ,2015) ‘ Άδεια ίδρυσης και λειτουργίας, τεχνικές προδιαγραφές και ειδικοί όροι καταλληλότητας των παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών των δήμων ’. Σύμφωνα με την ΚΕΔΚΕ 1.140 βρεφονηπιακοί σταθμοί λειτουργούν χωρίς άδεια (διαδίκτυο: avg1.gr) . Ενδεικτικά της κατάστασης στην οποία βρίσκονται κτιριακά οι βρεφονηπιακοί σταθμοί, έχει πραγματοποιηθεί από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ένα ερευνητικό πρόγραμμα καταγραφής και αξιολόγησης των δυσλειτουργιών του δικτύου βρεφονηπιακών σταθμών στο Δήμο Αθηναίων. Σε αυτό το ερευνητικό πρόγραμμα διαπιστώνεται ότι αρκετοί από τους 77 βρεφονηπιακούς σταθμούς είναι εγκατεστημένοι σε πρώην καταστήματα ή γραφεία, είναι πολυώροφοι, δεν έχουν ειδικές ράμπες, οι εσωτερικοί χώροι δεν εξυπηρετούν για σωστή διαμόρφωση και κάποιοι είτε δεν έχουν υπαίθριους χώρους, είτε χρησιμοποιούν χώρους ακατάλληλους για υπαίθριους χώρους παιχνιδιού. Αυτή η κατάσταση επικρατεί και σε άλλους δήμους δεδομένου ότι πολλοί βρεφονηπιακοί σταθμοί είναι εγκατεστημένοι σε μισθωμένα κτίρια που είχαν άλλη αρχική χρήση και δεν είναι χτισμένα βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών.

Εκτός από αυτά τα πολύ βασικά προβλήματα που παρεμποδίζουν σημαντικά την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία της προσχολικής εκπαίδευσης αναφέρονται και προβλήματα σίτισης και προμήθειας παιδαγωγικού υλικού. Αυτό οφείλεται κυρίως στην κατάσταση υπερχρέωσης που βρίσκονται οι δήμοι και αδυνατούν να εξοφλήσουν τους προμηθευτές τους. Η χρηματοδότηση των δομών κατά το 70% της δυναμικότητας τους επιτείνει αυτή την κατάσταση. Επίσης, παρατηρούνται κάποια φαινόμενα παράνομων χρεώσεων στους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς όπως προκύπτει από καταγγελίες στον συνήγορο του πολίτη ότι κάποιοι ιδιωτικοί σταθμοί ζητούν χρήματα για σίτιση από τους γονείς που τα παιδιά τους φοιτούν μέσω ΕΣΠΑ.

Τα προβλήματα αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά, προκαλούν πολύ μεγάλες δυσλειτουργίες στην παροχή ποιοτικής προσχολικής αγωγής, δημιουργούν μεγάλο άγχος και ανασφάλεια στους γονείς και δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις γονέων που αναγκάζονται να διακόψουν την εργασία τους για να αναλάβουν την φροντίδα των παιδιών τους. Όπως είδαμε, χιλιάδες παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα και πληρούν τις προδιαγραφές μένουν εκτός προγράμματος ΕΣΠΑ.

Επιπρόσθετα, η ομάδα Ελλήνων ειδικών του ΕΚΚΕ επισημαίνει στην θεματική αναφορά που συνέταξε για την κοινωνική επένδυση στην Ελλάδα στα πλαίσια του κοινωνικού δικτύου κοινωνικής πολιτικής ότι, ενώ η παροχή των επιδοτούμενων θέσεων στις υπηρεσίες προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας έχει παίξει θετικό ρόλο στη διατήρηση της απασχόλησης των γυναικών ή στην παροχή χρόνου να ψάξουν δουλειά, θεωρείται μια μάλλον αποσπασματική παρέμβαση, δεδομένου ότι δεν αποτελούν μέρος μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την υποστήριξη της συμμετοχής των γονέων στην αγορά εργασίας (Ziomas et al., 2015). Πρόσθετη στήριξη θα πρέπει να παρέχεται στους άνεργους γονείς, ιδίως τις μητέρες, εξασφαλίζοντας όχι μόνο την παροχή επιδοτούμενων υπηρεσιών φροντίδας των παιδιών, αλλά και τη συμμετοχή τους σε επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης ή κατάρτισης εξασφαλίζοντας, έτσι, επαρκείς πόρους και προωθώντας την επανένταξή τους στην αγορά. Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση του κοινωνικού και εργασιακού αποκλεισμού της αγοράς, η οποία συνδυάζει ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας, επαρκούς ελάχιστου εισοδήματος και την πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες, εξακολουθεί να λείπει από την Ελλάδα (Bouget et al., 2015). Η τάση για μια αποσπασματική και κατακερματισμένη προσέγγιση της ανάπτυξης των υπηρεσιών συνιστά μια από τις βασικές αδυναμίες της κοινωνικής

πολιτικής και παρεμποδίζει την επιτυχία των πολιτικών για την υποστήριξη της προσχολικής εκπαίδευσης.

Θεωρείται από τους εμπειρογνώμονες ότι η έννοια της «κοινωνικής επένδυσης» καθαυτή ακόμα δεν έχει βρει μια θέση στο δημόσιο και πολιτικό διάλογο στην Ελλάδα και είναι σχεδόν αδύνατο να επιλεγεί μια προσέγγιση κοινωνικής επένδυσης στα διάφορα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που λαμβάνονται τα τελευταία χρόνια. Από τις χώρες του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα παρουσιάζει την πιο ταχεία μείωση των κοινωνικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ – περίπου δύο ποσοστιαίες μονάδες από την κορυφή του 2012. Φαίνεται ότι η κοινωνική πολιτική σιωπηρά θεωρείται από το «πρόγραμμα εξυγίανσης» να είναι ένα βάρος και όχι ένας παράγοντας ανάπτυξης (EC,2015).

Η στήριξη του εισοδήματος και παροχές σε είδος για την υποστήριξη των οικογενειών με παιδιά που έχουν ανάγκη ήταν – και εξακολουθεί να είναι – πολύ περιορισμένη στην Ελλάδα. Όσον αφορά τις παροχές σε είδος για οικογένειες με παιδιά, ένας μικρός αριθμός των προγραμμάτων (κυρίως η παροχή δωρεάν γευμάτων σε ορισμένες σχολικές μονάδες σε μειονεκτικές περιοχές κλπ) έχουν ξεκινήσει τα τελευταία τρία χρόνια με την υποστήριξη κυρίως από την Ε.Ε. και ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Ακόμα, τα προγράμματα αυτά δύσκολα μπορούν να θεωρηθούν συμπληρωματικά προς τις υπάρχουσες παροχές στήριξης του εισοδήματος σε μετρητά. Επίσης, απουσιάζει ένα εθνικό στρατηγικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Έτσι, η επένδυση στα παιδιά εξακολουθεί να είναι ένα θέμα που δεν έχει μέχρι στιγμής δοθεί υψηλή προτεραιότητα για την ανάληψη δράσης στην πολιτική ατζέντα.

Συνεπώς, αν και τα στοιχεία δείχνουν ότι από το 2006 το ποσοστό των παιδιών που λάμβαναν προσχολική φροντίδα στην ηλικιακή κατηγορία 0-3 αυξήθηκε από 10% σε 19% το 2011 και το ποσοστό των παιδιών από 3 ετών μέχρι την ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης, την ίδια περίοδο, αυξήθηκε από 60% σε 75 % , αυτή η φροντίδα δεν είναι τόσο ποιοτική όσο θα έπρεπε, όπως προκύπτει από τις θεματικές αναφορές που έχουν συνταχθεί στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικτύου κοινωνικής πολιτικής και τα κριτήρια που έχει θέσει η ΕΕΤΑΑ για την αξιολόγηση. Τα προβλήματα είναι πολλά , τόσο στους χώρους της προσχολικής αγωγής, όσο και στο ευρύτερο πλαίσιο που θα έπρεπε να την στηρίζει. Κάθε σχολικό έτος χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα και ελλείψεις. Έτσι, η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών δεν

είναι αυτή που θα όφειλε να είναι και δεν παρέχεται στις οικογένειες η αναμενόμενη στήριξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτική επένδυσης στο παιδί στην Ελλάδα : Η περίπτωση του δήμου Αιγάλεω

4.1 Κύρια χαρακτηριστικά του πλαισίου της εμπειρικής έρευνας

Σκοπός της εμπειρικής έρευνας είναι να εντοπίσει τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζει η προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα, τι έκτασης είναι αυτά, σε ποιο βαθμό παρεμποδίζουν την λειτουργία της και κατά πόσο η οικονομική κρίση σχετίζεται μ' αυτά τα προβλήματα. Γι αυτό η έρευνα επικεντρώθηκε στον δήμο Αιγάλεω και τους βρεφονηπιακούς σταθμούς του, έναν αρκετά μεγάλο δήμο με πληθυσμό λαϊκής στρωμάτωσης που έχει πληγεί από την οικονομική κρίση.

Ο συνολικός πληθυσμός του είναι περίπου 70.000 κάτοικοι, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011, από αυτούς περίπου οι 64.000 έχουν ελληνική υπηκοότητα και οι υπόλοιποι 6.000 διαφορετική και όσοι ήταν έως 9 ετών το 2011 ήταν 5.500. Ο μισός πληθυσμός έχει απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης, το 15% του πληθυσμού είναι απόφοιτοι ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης και το 24% έχει ολοκληρώσει την στοιχειώδη εκπαίδευση (βλ. παράρτημα 1).

Το Αιγάλεω μέχρι το 1934 ήταν γνωστό ως μπαρουτάδικο και ανήκε στον δήμο Αθηναίων, το 1934 μετά την πληθυσμιακή έκρηξη που ακολούθησε την Μικρασιατική Καταστροφή το 1922, έγινε αυτόνομη κοινότητα, η κοινότητα των Νέων Κυδωνιών, λόγω της προέλευσης του μεγαλύτερου αριθμού των κατοίκων της. Το 1947 εκλέχτηκε ο πρώτος δήμαρχος και μέχρι σήμερα το Αιγάλεω αποτελεί ανεξάρτητο δήμο (διαδίκτυο : aigaleoinfo.gr).

Τα στοιχεία που παρατίθενται παρακάτω έχουν προκύψει από την εμπειρική έρευνα, τις ποιοτικές συνεντεύξεις με άτομα που εργάζονται στους βρεφονηπιακούς σταθμούς του δήμου Αιγάλεω, τις προφορικές πληροφορίες της προϊσταμένης του γραφείου παιδικής μέριμνας του δήμου καθώς και τις επισκέψεις σε τρεις από αυτούς τους σταθμούς.

Στον δήμο λειτουργούν αυτήν τη στιγμή εννέα βρεφονηπιακοί σταθμοί. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η δυναμικότητα ανά είδος δομής.

Πίνακας 4. Δυναμικότητα Βρεφονηπιακών Σταθμών ανά δομή

Δημοτικοί Βρεφονηπιακοί σταθμοί Αιγάλεω και δυναμικότητα	
Είδος δομής	Δυναμικότητα
Βρεφικός	36
Παιδικός I.	55
Παιδικός II.	55
Παιδικός III.	50
Βρεφονηπιακός I.	55
Βρεφονηπιακός II.	135
Βρεφονηπιακός III.	110
Βρεφονηπιακός IV.	107
Νηπιακός	25
Σύνολο παιδιών	628

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα βασικά εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά του προσωπικού ανάλογα με το είδος των δομών, όπως αυτό δηλώνεται (βρεφικοί, παιδικοί, βρεφονηπιακοί, νηπιακοί). Επίσης παρουσιάζονται αριθμητικά τα τμήματα που λειτουργούν και ο συγκεντρωτικός αριθμός των παιδιών ανά είδος τμήματος για το τρέχον έτος.

Πίνακας 5. Βασικά εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά του προσωπικού ανά είδος δομής προσχολικής αγωγής

Είδος δομής	Προσωπικό		
	Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (Νηπιαγωγοί)	Τεχνολογικής εκπαίδευσης (Βρεφονηπιαγωγοί)	Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Βοηθοί Βρεφονηπιαγωγών)
Βρεφικός σταθμός		3	3
Παιδικοί σταθμοί	1	6	6
Βρεφονηπιακοί		18	22
Νηπιακός σταθμός		1	1

Πίνακας 6. Ηλικιακός διαχωρισμός τμημάτων και αριθμός παιδιών ανά είδος δομής προσχολικής αγωγής

Είδος δομής	Διαχωρισμός τμημάτων	Αριθμός τμημάτων	Αριθμός παιδιών
Βρεφικός σταθμός	α΄ βρεφικό (8-18 μηνών)	1	9
	β΄ βρεφικό (18-24 μηνών)	1	13
	Μεταβρεφικό (24 μηνών-2,5 ετών)	1	14
Παιδικοί σταθμοί	Μικρό προνήπιο (2,5-3,5 ετών)	3	77
	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	3	78
Βρεφονηπιακοί σταθμοί	α΄ βρεφικό (8-18 μηνών)	3	53
	β΄ βρεφικό (19μηνών -2,5 ετών)	3	52
	Μεταβρεφικό (2,5-3,5 ετών)	2	47
	Μικρό προνήπιο (3-3,5 ετών)	4	108
Νηπιακός σταθμός	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	5	144
	Μεικτό τμήμα (2,5-4,5 ετών)	1	25

Από τα δεδομένα που παρουσιάζονται στον πίνακα 5 διαπιστώνουμε ότι απασχολείται στους βρεφονηπιακούς σταθμούς περίπου ο ίδιος αριθμός ατόμων τεχνολογικής εκπαίδευσης με αυτά της δευτεροβάθμιας, 28 και 32 αντίστοιχα, ενώ απασχολείται μόνο ένα άτομο πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Επίσης, στον πίνακα 6 φαίνεται ότι τα παιδιά που είναι ηλικίας από 8 μηνών έως 2,5 ετών είναι 188 και τα παιδιά που είναι από 2,5 έως 4,5 ετών είναι 432. Βλέπουμε, δηλαδή, ότι οι δομές που λειτουργούν στον δήμο Αιγάλεω εξυπηρετούν τον διπλάσιο αριθμό παιδιών προνηπιακής ηλικίας από αυτόν των παιδιών βρεφικής ηλικίας.

Στον δήμο αυτή την στιγμή, όπως προαναφέρθηκε, λειτουργούν 9 βρεφονηπιακοί σταθμοί, εκ των οποίων οι δύο είναι πρώην κρατικοί σταθμοί που λειτουργούσαν ως νομικά πρόσωπα από το 2001 που εντάχθηκαν στον δήμο. Ένας από αυτούς τους βρεφονηπιακούς, ήταν κληροδότημα και λειτουργούσε ξεχωριστά ως ίδρυμα με δική του διοίκηση. Ο βρεφικός σταθμός ήταν πρώην κρατικός που το 2002 ανακαινίστηκε και λειτούργησε με την επιχορήγηση του προγράμματος EQUAL. Ο νηπιακός σταθμός ήταν δωρεά στον δήμο που ανακαινίστηκε πλήρως πριν την λειτουργία του και οι υπόλοιποι τέσσερις ανήκαν σε νομικό πρόσωπο του δήμου με την επωνυμία ‘Δημοτικό Κέντρο Παιδιού Δήμου Αιγάλεω’ και άρχισαν να παραδίδονται σε λειτουργία σταδιακά από το 1996. Ο τελευταίος από αυτούς παραδόθηκε το 2011. Οι τέσσερις αυτοί σταθμοί κατασκευάστηκαν από την αρχή για την φιλοξενία και φροντίδα βρεφονηπίων. Οι υπόλοιποι είναι δωρεές ή κληροδοτήματα. Ενοικιαζόμενος είναι μόνο ένας βρεφονηπιακός σταθμός.

Το 2014 συστάθηκε οργανισμός και όλοι οι σταθμοί πέρασαν στον δήμο. Τρεις πρώην κρατικοί που ήταν μικρές μονάδες και ενοικιαζόμενοι έκλεισαν και το προσωπικό τους μεταφέρθηκε σε κοντινούς σταθμούς. Από τους σταθμούς που λειτουργούν σήμερα βρεφικά τμήματα διαθέτουν οι τρεις από αυτούς και ο βρεφικός σταθμός που είναι αμιγώς βρεφικός.

Ιδιωτικοί Βρεφονηπιακοί Σταθμοί Αιγάλεω

Από τους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς του δήμου Αιγάλεω, οι οποίοι συνολικά είναι τέσσερις, δύο δέχτηκαν να παραχωρήσουν στοιχεία για την λειτουργία τους που αφορούν το τρέχον έτος. Έτσι ,από την εμπειρική έρευνα προέκυψαν τα εξής:

Πίνακας 7. Βασικά χαρακτηριστικά ιδιωτικών παιδικών σταθμών δήμου Αιγάλεω

	Τμήματα	Παιδιά	Προσωπικό		
			ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ
Βρεφονηπιακός 1.					
	Μικρό προνήπιο (2,5-3,5 ετών)	10			1
	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	21	1		
	Νήπιο (4,5-5,5 ετών)	4	1		
Βρεφονηπιακός 2.					
	Μεγάλο βρεφικό (18-24 μηνών)	7		1	
	Μεταβρεφικό (2,5-3 ετών)	20		1	
	Μικρό προνήπιο (3-3,5 ετών)	20	1		
	Προνήπιο α΄ (4-5 ετών)	15	1		
	Προνήπιο β΄ (4-5 ετών)	15	1		

Στους δύο αυτούς βρεφονηπιακούς σταθμούς, όπως φαίνεται στον πίνακα 7, φιλοξενούνται 112 παιδιά, από 18 μηνών έως 5,5 ετών και το προσωπικό είναι κυρίως πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

4.1.2 Κάλυψη των απαιτήσεων για προσχολική αγωγή με βάση τις αιτήσεις των ενδιαφερόμενων

Στους πίνακες 8 και 9 παρουσιάζονται οι αιτήσεις εγγραφών και επανεγγραφών ανά σταθμό για το τρέχον σχολικό έτος καθώς και οι θέσεις ΕΣΠΑ που εγκρίθηκαν και αυτές που τελικά καλύφθηκαν.

Πίνακας 8. Αιτήσεις εγγραφών και επανεγγραφών ανά σταθμό για το έτος 2015-2016

Αιτήσεις ανα σταθμό	Εγγραφών	Επανεγγραφών	Σύνολο
Βρεφικός	36	5	41
Παιδικός Ι.	30	27	57
Παιδικός ΙΙ.	32	16	48
Παιδικός ΙΙΙ.	29	29	58
Βρεφονηπιακός Ι.	59	24	83
Βρεφονηπιακός ΙΙ.	107	78	185
Βρεφονηπιακός ΙΙΙ.	88	75	163
Βρεφονηπιακός ΙV.	108	67	175
Νηπιακός	11	11	22
Σύνολο	500	332	832

Πίνακας 9. Θέσεις ΕΣΠΑ που εγκρίθηκαν και καλύφθηκαν ανά σταθμό για το έτος 2015-2016

	ΕΣΠΑ / Θέσεις που εγκρίθηκαν	ΕΣΠΑ/ Θέσεις που καλύφθηκαν	Κενές	Μη αποδοχή εντολών
Βρεφικός	21	21		
Παιδικός Ι.	49	21	28	1
Παιδικός ΙΙ.	49	23	26	1
Παιδικός ΙΙΙ.	21	19	2	
Βρεφονηπιακός Ι.	49	26	22	4
Βρεφονηπιακός ΙΙ.	56	56		
Βρεφονηπιακός ΙΙΙ.	56	56		2
Βρεφονηπιακός ΙV.	49	49		2
Νηπιακός				
Σύνολο	350	272	78	10

Προσθέτοντας τα σύνολα των παραπάνω πινάκων προκύπτει ότι οι αιτήσεις συνολικά για το 2015 ήταν 1.104 (832 + 272). Τον Σεπτέμβρη τοποθετήθηκαν 650 παιδιά στους σταθμούς αλλά σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρείχε η προϊσταμένη στο τμήμα παιδικής μέριμνας ολόκληρη η λίστα με τις 1.104 αιτήσεις

μέχρι τα τέλη Νοεμβρίου εξαντλήθηκε λόγω διαγραφών, μετακινήσεων σε άλλους δήμους κλπ. Δηλαδή απορροφήθηκαν σταδιακά 454 αιτήσεις και ο αριθμός των παιδιών που βρίσκεται στους βρεφονηπιακούς σταθμούς παραμένει ο ίδιος. Σύμφωνα με την ανακοίνωση του δήμου για τις εγγραφές του 2015-2016 τα κριτήρια πρώτης επιλογής για τις εγγραφές και επανεγγραφές ήταν είτε να είναι εργαζόμενοι και οι δύο γονείς, είτε να έχουν υποβάλλει αίτηση ΕΣΠΑ και είτε να είναι γονείς ΑΜΕΑ. Οι οριστικοί πίνακες της ΕΕΤΑΑ για το ΕΣΠΑ ανακοινώθηκαν στις 15-9-2015 και η ολοκλήρωση εντολών τοποθέτησης στις Δομές πραγματοποιήθηκε έως τις 21-9-2015.

Στους βρεφονηπιακούς σταθμούς για το έτος 2015- 2016 έχουν υποβληθεί αιτήσεις για παιδιά που είναι γεννημένα τα έτη 2011-2012 και 2013. Με βάση τις ενεργές εγγραφές στο δημοτολόγιο του δήμου, τα παιδιά των δημοτών που έχουν εγγραφεί για αυτά τα έτη είναι συνολικά 1.435 (βλ. παράρτημα 2). Στους ιδιωτικούς βρεφονηπιακούς που καταφέραμε να αποκτήσουμε πρόσβαση βρίσκονται 105 παιδιά. Δηλαδή μαζί με τα 1.104 που έκαναν αίτηση στον δήμο φτάνουμε τα 1.209 παιδιά. Αν και δεν έχουμε στοιχεία για το πόσα από τα 1.209 παιδιά είναι παιδιά δημοτών ή απλά κατοίκων του Αιγάλεω θα μπορούσαμε να πούμε ότι το 1.209 είναι ένας ικανός αριθμός που υποδηλώνει ότι υπάρχει ανάγκη και ενδιαφέρον για την προσχολική αγωγή στον δήμο Αιγάλεω.

Από τα παιδιά που τοποθετήθηκαν στους βρεφονηπιακούς σταθμούς του δήμου μόνο το 20% καταβάλει τροφεία. Το 50% καλύφθηκε από το ΕΣΠΑ και το υπόλοιπο 30% υπόκειται σε απαλλαγή. Στο 30% ανήκουν και αυτοί που έχουν εισόδημα κάτω από 15.000 ευρώ και είναι συνήθως και οι δύο γονείς άνεργοι, οι οποίοι θα μπορούσαν να είχαν υποβάλλει αίτηση μέσω ΕΣΠΑ και να είχαν επιδοτηθεί. Από τις 350 θέσεις που είχε εγκρίνει το ΕΣΠΑ, καλύφθηκαν οι 272 και αυτό με παρότρυνση προς τους γονείς που ενώ μπορούσαν να υποβάλλουν αίτηση μέσω ΕΣΠΑ επειδή είχαν χαμηλό εισόδημα προτιμούσαν να κάνουν αίτηση απευθείας στον δήμο και έτσι ο δήμος έχανε σημαντικά ποσά από την επιχορήγηση του ΕΣΠΑ. Έμειναν κενές 78 θέσεις και αυτό αποτελεί ζήτημα για το ότι η προσφερόμενη επιχορήγηση δεν αξιοποιήθηκε πλήρως. Σκοπός του δήμου είναι σε επόμενες χρονιές να ενημερώσει καλύτερα και να ευαισθητοποιήσει τους γονείς ώστε να κάνουν χρήση του δικαιώματός τους και να λαμβάνουν αυτή την επιχορήγηση. Χαρακτηριστικά για το έτος 2015 το ύψος της επιχορήγησης για τον δήμο υπολογίζεται περίπου στις 560.000 ευρώ. Για ολόκληρο το σχολικό έτος 2015-2016 τα έσοδα του ΕΣΠΑ υπολογίζονται περίπου στις 800.000 ευρώ.

Με βάση την πληροφόρηση που υπήρξε από την προϊσταμένη του τμήματος παιδικής μέριμνας στις αρχές του σχολικού έτους τοποθετήθηκαν στους σταθμούς τα παιδιά των εργαζόμενων, δηλαδή το 50% των αιτήσεων. Αυτό το 50% απαρτιζόταν από παιδιά ελεύθερων επαγγελματιών, μισθωτών και ιδιωτικών υπαλλήλων. Σύμφωνα με δική της εκτίμηση το μορφωτικό επίπεδο των γονιών με την πάροδο των ετών ανεβαίνει και οι περισσότεροι γονείς πλέον έχουν συμπληρώσει την φοίτηση μέσης εκπαίδευσης. Όταν εκδόθηκαν τα αποτελέσματα του ΕΣΠΑ το 30% αυτών των εργαζόμενων επιδοτήθηκε. Οι υπόλοιπες θέσεις ΕΣΠΑ καλύφθηκαν από ανέργους με πολύ χαμηλό εισόδημα.

Στον δήμο Αιγάλεω για το έτος 2015-2016 πραγματοποιήθηκαν αλλαγές στις εισοδηματικές κατηγορίες για την καταβολή των τροφείων (βλ. παράρτημα 3). Τα εισοδήματα μέχρι 15.000 για οικογένειες με ένα παιδί απαλλάσσονται των τροφείων και το μέγιστο ποσό καταβολής τροφείων κλιμακωτά φτάνει τα 150 ευρώ για όσους έχουν εισόδημα από 40.000€ και άνω. Επίσης παρατηρείται κάποια μείωση στα τροφεία συγκριτικά με εκείνα του προηγούμενου έτους. Τα κριτήρια απαλλαγής είναι καθαρά εισοδηματικά και δεν υπάρχουν άλλες υποκατηγορίες π.χ. για μονογονεϊκές οικογένειες.

4.1.3 Τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην λειτουργία των βρεφονηπιακών σταθμών του δήμου Αιγάλεω

Για τις ανάγκες της ποιοτικής έρευνας κρίθηκε απαραίτητη η διεξαγωγή συνεντεύξεων σε βάθος με πληροφορητές – κλειδιά που σχετίζονται ενεργά με την προσχολική αγωγή. Έτσι έγινε επιλογή 8 ατόμων από διάφορες θέσεις και με διαφορετικούς ρόλους στον χώρο της ιδιωτικής και δημοτικής προσχολικής αγωγής. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχτηκε να γίνουν συνεντεύξεις με ιδιοκτήτες ιδιωτικών βρεφονηπιακών σταθμών, με υπεύθυνες για την λειτουργία δημοτικών βρεφονηπιακών σταθμών και με παιδαγωγούς δημοτικών βρεφονηπιακών. Η

παρούσα έρευνα υπακούει στην τήρηση των κανόνων δεοντολογίας της διεθνούς κοινωνιολογικής εταιρείας².

Ως δείγμα επιλέχθηκε ο δήμος Αιγάλεω για λόγους που συνδέονται με τους χρονικούς και οικονομικούς περιορισμούς της έρευνας αλλά και επειδή μια έρευνα περίπτωσης σε βάθος θα μπορούσε να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική παρόμοιων καταστάσεων που επικρατούν γενικότερα και σε άλλους δήμους.

Αναφορικά με τον ρόλο τους στην προσχολική εκπαίδευση οι πληροφορητές – κλειδιά ήταν :Δύο ιδιοκτήτες ιδιωτικών βρεφονηπιακών σταθμών. Τρεις υπεύθυνες δημοτικών βρεφονηπιακών σταθμών, ενός με μικρή δυναμικότητα, ενός με μεσαία και ενός με μεγάλη. Τρεις παιδαγωγοί από τους ίδιους βρεφονηπιακούς που προέρχονταν και οι υπεύθυνες.

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των πληροφορητών – κλειδιά είναι : ένας άντρας και επτά γυναίκες. Οι ιδιοκτήτες, ένας άντρας και μια γυναίκα ήταν ηλικίας 50-60, οι υπεύθυνες των σταθμών ήταν μεταξύ 40-50 ετών και οι παιδαγωγοί μεταξύ 25 και 35 ετών. Το μορφωτικό επίπεδο των ιδιοκτητών ήταν υψηλό, τεχνολογικής εκπαίδευσης, των υπευθύνων κυμαινόταν από πανεπιστημιακή έως τεχνολογική εκπαίδευση και των παιδαγωγών από τεχνολογική έως δευτεροβάθμια.

Οι συνεντεύξεις με τους ιδιοκτήτες έγιναν μετά από επικοινωνία και επίσκεψη στους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και οι συνεντεύξεις στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς έγιναν κατόπιν συνεννόησης με την αρμόδια υπηρεσία του δήμου. Εφόσον δόθηκε έγκριση πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις στους βρεφονηπιακούς σταθμούς κατά τη διάρκεια των οποίων πάρθηκαν και οι συνεντεύξεις. Οι πληροφορητές – κλειδιά ενημερώθηκαν για τον στόχο της έρευνας και τους λόγους για τους οποίους είχαν επιλεγεί. Επίσης, ενημερώθηκαν για την επιλογή χρήσης μαγνητοφώνου από τον συνεντευκτή και ζητήθηκε η άδειά τους για την μαγνητοφώνηση. Σε συνεννόηση με τις υπεύθυνες των σταθμών οι συνεντεύξεις δόθηκαν στους χώρους διαλείμματος και σε κάποια γραφεία, όπου επικρατούσε ησυχία και ώρες που δεν παρεμποδιζόταν η λειτουργία του βρεφονηπιακού σταθμού.

Για την συλλογή των στοιχείων που μας ενδιαφέρουν επιλέχθηκε η ποιοτική ημι-δομημένη συνέντευξη επειδή είναι ένα ευέλικτο και δυναμικό εργαλείο, το οποίο είναι μη κατευθυντικό, μη αυστηρά δομημένο και τυποποιημένο, με ερωτήσεις που

² Βλ. τον κώδικα δεοντολογίας της διεθνούς κοινωνιολογικής εταιρείας : International Sociological Association (ISA), *Code of ethics*, http://www.isa-sociology.org/about/isa_code_of_ethics.htm , (πρόσβαση στις 8/1/2016).

επιδέχονται ανοιχτού τύπου απαντήσεις και επειδή η οντολογική μας θέση υποδεικνύει ότι η γνώση, οι απόψεις, οι αντιλήψεις, οι ερμηνείες, οι εμπειρίες και οι διαδράσεις των ανθρώπων αποτελούν σημαντικές ιδιότητες της κοινωνικής πραγματικότητας, για τη διερεύνηση άλλωστε της οποίας έχουν σχεδιαστεί τα ερευνητικά ερωτήματα (Manson, 1996).

Για το περιεχόμενο της συνέντευξης, δημιουργήθηκε ειδικός οδηγός συνέντευξης (βλ. παράρτημα 4) ο οποίος περιλαμβάνει τους παρακάτω άξονες ερωτημάτων : ο πρώτος άξονας αναφέρεται στον τρόπο λειτουργίας των παιδικών σταθμών, ο δεύτερος αναφέρεται στον αν επιδρά και με ποιο τρόπο η οικονομική κρίση στον χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης και ο τρίτος άξονας αναφέρεται στα προβλήματα που εντοπίζουν οι εμπλεκόμενοι πληροφορητές-κλειδιά στην επαγγελματική τους καθημερινότητα ανάλογα με την θέση στην οποία βρίσκεται ο καθένας.

A. Ο τρόπος λειτουργίας των παιδικών σταθμών.

Όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις τόσο οι ιδιωτικοί όσο και οι δημοτικοί βρεφονηπιακοί σταθμοί ακολουθούν σύγχρονα παιδαγωγικά προγράμματα που στους ιδιωτικούς ορίζονται από τις παιδαγωγούς και τους ιδιοκτήτες και στους δημοτικούς ορίζονται από την παιδαγωγό του κάθε τμήματος. Η διοίκηση του συγκεκριμένου δήμου δεν παρεμβαίνει δίνοντας παιδαγωγικές κατευθύνσεις.

Το προσωπικό στους ιδιωτικούς παιδικούς είναι σταθερό γιατί όπως είπαν οι πληροφορητές-κλειδιά όταν μένουν ευχαριστημένοι από την επαγγελματική απόδοση των παιδαγωγών, κάτι που δύσκολα συμβαίνει, επιθυμούν να διατηρήσουν αυτή την συνεργασία. Το προσωπικό που απασχολείται στον δήμο είναι σε μεγάλο ποσοστό αορίστου χρόνου, συνολικά στους βρεφονηπιακούς απασχολούνται 91 άτομα αορίστου χρόνου διαφόρων ειδικοτήτων. Παρόλα αυτά στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς αν και όπως είπαν οι πληροφορητές κλειδιά «Μέχρι το 2010 – 2011 δεν είχε γίνει καμία αλλαγή» τα τελευταία χρόνια κάθε Σεπτέμβρη δεν γνωρίζουν σε ποιο σταθμό θα τοποθετηθούν. Αυτή η πολιτική που ακολουθεί ο δήμος δυσχεραίνει σημαντικά το έργο τους για αρκετούς λόγους, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει μια πληροφορητής-κλειδί « Γιατί όταν είσαι κάπου που έχεις μια καλή συνεργασία και λειτουργεί και αποδίδει δεν βρίσκω τον λόγο να σε μετακινούν» και μια άλλη «Κάθε χρόνο άλλαζα σταθμούς και έπρεπε να ξεκινάω από την αρχή, τα παιδιά απ' την

αρχή, τους γονείς απ' την αρχή, τα πάντα». Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις δεν έχουν γίνει γνωστοί οι λόγοι για τους οποίους ακολουθείται αυτή η πρακτική αν και σε κάποιες περιπτώσεις όπως λέει άλλη πληροφορητής-κλειδί «Κάποιες φορές χρειάζεται, είναι υποχρεωτικό, δηλαδή υπάρχουν ανάγκες στους σταθμούς, κάποιιοι φεύγουν, δημιουργούνται κενά και γίνονται κάποιες μετακινήσεις, κάποιες με συμβάσεις που τελειώνουν και φεύγουν» και πρόκειται για μια πρακτική που κρίνεται αρνητικά από όλες τις παιδαγωγούς και διαταράσσει το σταθερό κλίμα που θα έπρεπε να επικρατεί στους χώρους προσχολικής αγωγής.

Επίσης σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζει η διοίκηση στην λειτουργία των βρεφονηπιακών σταθμών του δήμου οι απόψεις των πληροφορητών-κλειδιά παρουσιάζουν αποκλίσεις. Κάποιες θεωρούν την διοίκηση απύσχα, «έχουμε υπεύθυνους και υπεύθυνους δεν βλέπουμε και όταν φωνάξουμε κάποιον υπεύθυνο δεν βλέπω να δίνει λύση στα προβλήματα που υπάρχουν» και κάποιες θεωρούν ότι η διοίκηση δείχνει ενδιαφέρον αλλά δεν διαθέτει τα μέσα πολλές φορές για να λύσει τα προβλήματα που προκύπτουν «είναι όλα πολύ σχετικά και όλα συνδυασμένα με το οικονομικό κομμάτι, ναι μεν έχουν την διάθεση αλλά όταν δεν υπάρχουν πόροι τι θα κάνουν κ εκείνοι;».

B. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στην προσχολική εκπαίδευση.

Όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις τόσο στους ιδιωτικούς, όσο και στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς η οικονομική κρίση επέδρασε και στην λειτουργία των σταθμών αλλά και στις οικογένειες και τα παιδιά.

Οι ιδιωτικοί λόγω της ευρύτερης κρίσης στην αγορά του Αιγάλεω έχουν χάσει πολύ μεγάλο μέρος της πελατείας τους. Όπως είπε ο πληροφορητής-κλειδί «πριν μια δεκαετία ο παιδικός σταθμός είχε καθιερωθεί ως αναγκαίος, τώρα αυτό έχει πάψει λόγω κρίσης». Για τους δημοτικούς βρεφονηπιακούς παρατηρείται αυξημένη ζήτηση και στις συνεντεύξεις υπήρξαν αναφορές για υπεράριθμα παιδιά σε κάποιους σταθμούς³.

³ Στους σταθμούς που πάθησαν οι συνεντεύξεις ο αριθμός των παιδιών δεν ξεπερνούσε την δυναμικότητα.

Επίσης, η επίδραση της οικονομικής κρίσης είναι πολύ εμφανής, κατά την άποψη σχεδόν όλων των πληροφορητών-κλειδιά, στην συμπεριφορά των παιδιών και στην εικόνα τους.

Στους ιδιωτικούς σταθμούς ο ένας πληροφορητής-κλειδί έχει διαπιστώσει ότι τα τελευταία χρόνια εγγράφονται στον ιδιωτικό παιδικό σταθμό παιδιά με προβλήματα στον λόγο ύστερα από παρότρυνση των παιδιάτρων τους και ο άλλος εντοπίζει αρκετά προβλήματα στα παιδιά που έχουν εγγραφεί μέσω ΕΣΠΑ, τα θεωρεί χαμηλότερου επιπέδου από τα παιδιά που εγγράφονται εκτός ΕΣΠΑ και προκαλούν δυσκολίες στην εφαρμογή του παιδαγωγικού προγράμματος.

Στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς οι υπεύθυνες και οι παιδαγωγοί έχουν εντοπίσει πληθώρα προβλημάτων που τα αποδίδουν στις δύσκολες συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι σημερινές οικογένειες. Υπάρχουν παιδιά που παρουσιάζουν σημάδια εγκατάλειψης, δεν τηρούνται ούτε οι βασικοί κανόνες υγιεινής από το σπίτι. Μεγάλος αριθμός παιδιών παραπέμπεται κατά τις συγκεντρώσεις γονέων από τις παιδαγωγούς σε ειδικούς, όπως επισημαίνει η πληροφορητής-κλειδί «πολλά παιδιά έχουν ανάγκη για λογοθεραπεία, πολλά για εργοθεραπεία». Επίσης, σύμφωνα με άλλον πληροφορητή-κλειδί εντοπίζονται προβλήματα συμπεριφοράς όχι εξαιτίας νοητικού προβλήματος αλλά εξαιτίας της έντασης ή των δυσκολιών που αντιλαμβάνεται ένα παιδί. Αυτό του προκαλεί ανασφάλεια και αρκετές φορές εσωστρέφεια.

Γ. Η άποψη για το πρόγραμμα ΕΣΠΑ.

Οι ιδιοκτήτες έχουν διαφορετικές απόψεις για το ΕΣΠΑ. Ο ένας, αν και αυτός δεν είναι ευχαριστημένος με το ποσό της χρηματοδότησης, το θεωρεί σημαντική βοήθεια και πιστεύει ότι όλη η χρηματοδότηση θα έπρεπε να στραφεί στους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς, χαρακτηριστικά αναφέρει «το δημόσιο μας κλέβει παιδιά από το ΕΣΠΑ». Ο άλλος, θεωρεί το ΕΣΠΑ ανασταλτικό γιατί σαν επιχείρηση δεν του αποφέρει κέρδος, αντιθέτως ο αυξημένος αριθμός παιδιών μπορεί να έχει επιπτώσεις στην ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών και επιπλέον εισπράττει παράπονα από όσους καταβάλλουν κανονικά τα τροφεία και διαμαρτύρονται για αυτόν τον διαχωρισμό. Γι αυτό σκέφτεται σοβαρά να διακόψει την συμμετοχή του στο ΕΣΠΑ και να προχωρήσει σε μείωση προσωπικού.

Οι εργαζόμενοι στον δήμο κρίνουν μόνο θετικά το ΕΣΠΑ. Όπως λέει ο πληροφορητής-κλειδί «είναι καλό για τον δήμο, τον βοηθάει στα έσοδα. Και για τον γονιό που δεν πληρώνει, ελαφρύνεται από ένα ποσό το οποίο θα έδινε για το παιδί του». Επίσης δεν θεωρούν ότι υπάρχει διαφορά στην εικόνα των παιδιών που είναι μέσω ΕΣΠΑ συγκριτικά με εκείνα που καταβάλουν τροφεία.

Δ. Τα προβλήματα που εντοπίζουν οι εμπλεκόμενοι πληροφορητές-κλειδιά στην επαγγελματική τους καθημερινότητα ανάλογα με την θέση στην οποία βρίσκεται ο καθένας.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ιδιωτικοί βρεφονηπιακοί σταθμοί διαφέρουν από εκείνα που αντιμετωπίζουν οι δημοτικοί, δεδομένου ότι και το πλαίσιο λειτουργίας τους είναι τελείως διαφορετικό. Στους ιδιωτικούς όλες οι τελικές αποφάσεις και η διαχείριση εξαρτώνται από τον ιδιοκτήτη. Ο ιδιωτικός παιδικός σταθμός είναι ένα είδος επιχείρησης, οπότε όπως είναι αναμενόμενο και οι δύο πληροφορητές - κλειδιά ως κύριο πρόβλημά τους θεωρούν την χαμηλή χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ που κάθε χρόνο μειώνεται και αυτό δημιουργεί πρόβλημα επιβίωσης στην επιχείρησή τους. Επίσης τα τελευταία χρόνια έχουν πολύ μεγάλη μείωση στις εγγραφές νηπίων, γεγονός που τους δημιουργεί πρόσθετα οικονομικά προβλήματα και προβλήματα λειτουργίας γιατί αναγκάζονται να διατηρούν ολιγάριθμα τμήματα. Σύμφωνα με τον ένα πληροφορητή – κλειδί «λόγω του ΕΣΠΑ έχουν τη νοοτροπία του τσάμπα κ πάνε στα δημόσια νηπιαγωγεία».

Στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς οι πληροφορητές - κλειδιά ανάλογα με την θέση τους αντιμετωπίζουν προβλήματα που δυσχεραίνουν το έργο τους και σε μεγάλο βαθμό αυτά τα προβλήματα προέρχονται από τις περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες του δήμου.

Σημαντικό πρόβλημα για τους δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς είναι η έλλειψη προσωπικού όλων των ειδικοτήτων. Για παράδειγμα, σε κάποιον βρεφονηπιακό η μαγείρισσα μαγειρεύει και για άλλον βρεφονηπιακό λόγω έλλειψης μαγείρων και η υπεύθυνη εκτός από τα διαδικαστικά έχει αναλάβει κ τάξη, όπως χαρακτηριστικά λέει «τώρα έχουμε επωμισθεί και ένα τμήμα και δεν μπορείς ν' αφήσεις την άλλη κοπέλα μόνη της για να κάνεις τα γραφικά» . Τέτοιου είδους προβλήματα, βέβαια, υπήρχαν και στο παρελθόν και όπως φαίνεται εξακολουθούν να

υπάρχουν και να εντείνονται. Οι διάφορες συμβάσεις εργασίας που ισχύουν στον δήμο πολλές φορές δεν λύνουν το πρόβλημα, όπως λέει ένας πληροφορητής – κλειδί για το προσωπικό με 5μηνες συμβάσεις «ειδικά τα πεντάμηνα μέχρι να μάθουν την δουλειά και να προσαρμοστούν έρχεται ο καιρός να φύγουν».

Η αναλογία παιδιών- παιδαγωγών στους βρεφονηπιακούς όπου βρίσκονταν οι πληροφορητές-κλειδιά ήταν αρκετά καλή ωστόσο στις συνεντεύξεις αναφέρθηκαν προβλήματα για υπεράριθμα τμήματα που αντιμετωπίζουν άλλοι βρεφονηπιακοί σταθμοί του δήμου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται « η διοίκηση παρεμβαίνει στον αριθμό των παιδιών. Κάποιοι σταθμοί έχουν πάρα πολύ μεγάλο πρόβλημα». Σε αρκετούς δήμους η διοίκηση παρεμβαίνει στην οργάνωση κάθε βρεφονηπιακού σταθμού και το παιδαγωγικό πρόγραμμα που ακολουθείται χωρίς να είναι θεσμικά υποχρεωμένη γι αυτό, ωστόσο στο Αιγάλεω δεν συνηθίζεται κάτι τέτοιο.

Κτιριακά οι βρεφονηπιακοί σταθμοί του δήμου Αιγάλεω, όπως διαπιστώθηκε και από τις επισκέψεις για τις συνεντεύξεις βρίσκονται σε αρκετά καλή κατάσταση και είναι αρκετά λειτουργικοί. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τους πληροφορητές – κλειδιά που όμως επισημαίνουν ότι υπάρχει πρόβλημα στον τομέα της συντήρησης των κτιρίων. Πληροφορητής-κλειδί αναφέρει σχετικά «έχουμε τα κτιριακά τα γνωστά που κοιτάμε να τα φτιάξουμε. Θέλει συντήρηση το κτίριο γιατί είναι και πολλά χρόνια και τώρα μας έφτιαξαν το θέατρο, μας έφτιαξαν τα air condition, μετά από πολύ καιρό και πολλά χρόνια».

Άλλα προβλήματα που αναφέρονται από τους πληροφορητές – κλειδιά και κυρίως από τις παιδαγωγούς έχουν να κάνουν με το περιορισμένο παιδαγωγικό υλικό που παρέχεται και δημιουργεί ζητήματα στην εφαρμογή του παιδαγωγικού προγράμματος. Συγκεκριμένα, λέει μια παιδαγωγός «δηλαδή εκεί που θέλω να κάνω πάρα πολλά και σκέφτομαι να τα εντάξω στο πρόγραμμα δεν τα βάζω γιατί δεν μπορώ».

4.2 Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία είχε ως σκοπό να διερευνήσει κατά προσέγγιση τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η προσχολική αγωγή. Δεν ήταν δυνατόν στα πλαίσια μιας εργασίας τέτοιας έκτασης να παρθεί δείγμα που να οδηγεί σε

συμπεράσματα που θα μπορούσαν να γενικευθούν με ασφάλεια. Επίσης κατά την διεξαγωγή αυτής της έρευνας παρουσιάστηκαν αρκετά προβλήματα που περιόρισαν το υλικό προς ανάλυση. Ο δήμος Αιγάλεω, όπου περιορίστηκε η έρευνα, είναι ένας αρκετά μεγάλος δήμος και όσα προέκυψαν από την εμπειρική έρευνα θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να ισχύουν και για άλλους δήμους.

Όπως προέκυψε από την εμπειρική έρευνα η προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα αποτελεί αντικείμενο της τοπικής αυτοδιοίκησης και του ιδιωτικού τομέα. Μετά από εκτενή αναζήτηση και επικοινωνία με εμπλεκόμενους φορείς έγινε σαφές ότι για την εξέλιξη, την πορεία και την τωρινή κατάστασή της δεν υπάρχουν συστηματικές μελέτες και έρευνες. Οι έρευνες που εντοπίστηκαν είναι η έρευνα της ΚΕΔΚΕ που προοριζόταν για την ΕΕΤΑΑ το 2001 και περιλαμβάνει αρκετά στοιχεία για την τότε κατάσταση των βρεφονηπιακών σταθμών και η έρευνα του ΠΑ.ΣΥ.ΒΝ. το 2002-2004 για την κατάσταση των βρεφονηπιακών σταθμών στην Ελλάδα μέσα από ερωτηματολόγια που αποστάληκαν σε παιδαγωγούς ιδιωτικών και δημοτικών βρεφονηπιακών σταθμών.

Για να μπορέσει η προσχολική αγωγή να αποτελέσει κοινωνική επένδυση και να στηρίζει την κοινωνία και τα μέλη της ενισχύοντας τις δυνατότητες τους και καθιστώντας τους ικανούς να αποκτούν γνώσεις, να προσαρμόζονται σε νέες καταστάσεις και να αντιμετωπίζουν με αποτελεσματικό τρόπο τις νέες κοινωνικές δυσκολίες θα πρέπει να είναι ποιοτική, σωστά οργανωμένη και αποτελεσματική. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα δυσχεραίνουν την λειτουργία της και έτσι τα παιδιά σαν τελικοί αποδέκτες, σε κάποιες περιπτώσεις, δεν λαμβάνουν την προσχολική εκπαίδευση που θα τα βοηθήσει πραγματικά να συγκεντρώσουν ένα απόθεμα δεξιοτήτων και ικανοτήτων για να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τις προκλήσεις της μελλοντικής ζωής τους.

Οι επικρατούσες αποσπασματικές παρεμβάσεις στην προσχολική εκπαίδευση, όπως τις έχει χαρακτηρίσει και η ομάδα Ελλήνων ειδικών του ΕΚΚΕ που εκπόνησε έρευνα για την κοινωνική επένδυση στην Ελλάδα, δεν αποτελούν μέρος μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την υποστήριξη της οικογένειας και της συμμετοχής των γονέων στην αγορά εργασίας. Για να έχουμε ολοκληρωμένη και συστηματική παρέμβαση θα πρέπει να ληφθεί μια σειρά μέτρων που θα ενισχύουν την απασχόληση των γονέων, θα τους στηρίζουν όταν αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και θα εξασφαλίζουν προσχολική εκπαίδευση για τα παιδιά τους είτε αυτοί εργάζονται είτε όχι. Όπως είδαμε ο κίνδυνος παιδικής φτώχειας και κοινωνικού

αποκλεισμού είναι πολύ μεγάλος για τα χαμηλού εισοδήματος νοικοκυριά, άρα η προσχολική αγωγή από μόνη της δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά απέναντι σε τέτοιους κινδύνους. Μπορεί να συμβάλλει στην μείωση της εμφάνισής τους, αλλά πολιτικές όπως π.χ. η ενίσχυση του εισοδήματος ή οι παροχές σε είδος σε συνδυασμό με την προσχολική αγωγή έχουν πολύ καλύτερα αποτελέσματα.

Τα προβλήματα που αναφέρουν οι πληροφορητές-κλειδιά στις συνεντεύξεις συμπίπτουν σε μεγάλο βαθμό με τα προβλήματα που καταγράφονται στην έρευνα του ΠΑ.ΣΥ.ΒΝ. και όπως προκύπτει και από τα αρχεία της ΕΕΤΑΑ, σχετικά με τις ωφελούμενες οικογένειες, αρκετά παιδιά που δικαιούνται επιδότηση από το ΕΣΠΑ, μένουν εκτός.

Σημαντικό πρόβλημα στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς αποτελεί η έλλειψη προσωπικού παρόλο που ο συγκεκριμένος δήμος έχει αρκετούς υπαλλήλους με συμβάσεις αορίστου. Οι συμβάσεις άλλου τύπου, όπως π.χ. οι πεντάμηνες συμβάσεις κοινωφελούς εργασίας μέσω ΟΑΕΔ θεωρούνται ανεπαρκείς γιατί συχνά διακόπτονται κατά την διάρκεια του σχολικού έτους και προκαλούν περισσότερα προβλήματα από αυτά που επιλύουν. Άλλο πρόβλημα είναι η περιορισμένη στήριξη από την διοίκηση του δήμου που από τις συνεντεύξεις προκύπτει ότι την απασχολεί κυρίως η εξωτερική εικόνα του δήμου και δεν δίνει ουσιαστικές λύσεις σε προβλήματα που αφορούν τους βρεφονηπιακούς σταθμούς. Για την αναλογία παιδιών-παιδαγωγών γίνεται αναφορά στις συνεντεύξεις για κάποιους σταθμούς του δήμου που έχουν υπεράριθμα παιδιά χωρίς αυτό να επιβεβαιώνεται.

Κτιριακά, όπως διαπιστώθηκε και από τις επισκέψεις στους βρεφονηπιακούς σταθμούς, δεν υπάρχουν σοβαρά προβλήματα. Ο δήμος τα προηγούμενα χρόνια έκλεισε κάποιους σταθμούς που ήταν αρκετά παλιοί, χτίστηκαν κάποιοι καινούργιοι και κάποιοι ανακαινίστηκαν πλήρως. Τα προβλήματα που υπάρχουν από κτιριακής άποψης αφορούν την συντήρησή των κτιρίων. Άλλο πρόβλημα που απασχολεί κυρίως τις παιδαγωγούς είναι η έλλειψη παιδαγωγικού υλικού για την υλοποίηση του ημερήσιου παιδαγωγικού προγράμματος.

Στους ιδιωτικούς σταθμούς οι συνεντεύξεις παραχωρήθηκαν από τους ιδιοκτήτες και ως εκ τούτου τα προβλήματα που αναφέρθηκαν σχετίζονται με θέματα χρηματοδότησης του ΕΣΠΑ, η οποία κατά την γνώμη τους είναι χαμηλή και καθυστερεί να καταβληθεί. Άλλα προβλήματα που αναφέρθηκαν είναι η μειωμένη

ζήτηση για ιδιωτική προσχολική αγωγή και ειδικά για τα νηπιακά τμήματα που οι περισσότεροι πλέον προτιμούν το δημόσιο νηπιαγωγείο.

Ιδιαίτερα σημαντικού ενδιαφέροντος είναι οι διαπιστώσεις σχεδόν όλων των πληροφορητών - κλειδιά σχετικά με την έμμεση επιρροή της οικονομικής κρίσης στα παιδιά. Αυτή η επιρροή οφείλεται κατά την άποψη των πληροφορητών στις δύσκολες καταστάσεις που βιώνουν τα παιδιά μέσα στην οικογένειά τους. Οι οικογένειες έχοντας τόσες δυσκολίες να αντιμετωπίσουν συχνά δεν καταφέρνουν να ανταποκριθούν στον κοινωνικό τους ρόλο και να στηρίξουν τα μέλη τους. Παρατηρούνται αυξημένα προβλήματα λόγου, προβλήματα συμπεριφοράς και φαινόμενα παραμέλησης. Επίσης, ο δήμος Αιγάλεω, όπως προέκυψε από την έρευνα ενώ δίνει προτεραιότητα στα παιδιά με γονείς ΑΜΕΑ , για τις άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως π.χ. τις μονογονεϊκές οικογένειες, ισχύουν απλά τα οικονομικά κριτήρια ένταξης που ισχύουν και για τις πυρηνικές οικογένειες.

Συνεπώς, με βάση όλα τα ευρήματα αυτής της έρευνας, η προσχολική αγωγή στην Ελλάδα αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό προϋπήρχαν. Παρατηρήθηκε κάποια βελτίωση της κατάστασης και αύξηση του αριθμού των παιδιών που λαμβάνουν προσχολική εκπαίδευση, στηριζόμενη κυρίως στα κονδύλια που προήλθαν από τα προγράμματα ΕΣΠΑ και το παλαιότερο EQUAL που στόχευαν στην εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, αλλά από το 2009 και έπειτα η οικονομική κρίση ήρθε να αναστείλει αυτή την εξελικτική πορεία. Για να αποτελέσει η προσχολική αγωγή κοινωνική επένδυση και τα αποτελέσματα της να αντικατοπτριστούν στις επόμενες γενιές θα πρέπει αυτά τα προβλήματα να βρουν λύση και να βελτιωθεί ποσοτικά και ποιοτικά η παρεχόμενη εκπαίδευση.

4.3 Προτάσεις

Για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ποιοτική προσχολική αγωγή θα πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να εξαλειφθούν τα προβλήματα που αυτή αντιμετωπίζει. Μόνο όταν λυθεί μεγάλο μέρος, αν όχι όλων, αυτών των προβλημάτων η προσχολική εκπαίδευση θα μπορέσει

να αποτελέσει διαχρονική κοινωνική επένδυση που τα αποτελέσματά της θα γίνουν ορατά στις προσεχείς γενιές.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να αυξηθούν οι δομές που παρέχουν προσχολική εκπαίδευση για να καλυφθεί πλήρως η ζήτηση και οι ανάγκες. Έτσι παράλληλα με τα οφέλη της προσχολικής εκπαίδευσης στα παιδιά θα ενισχυθούν και οι γονείς που σήμερα ζουν με το άγχος αν τα παιδιά τους μείνουν εκτός των δομών και πολύ συχνά κινδυνεύουν να χάσουν την εργασία τους εξαιτίας αυτής της ρευστής κατάστασης.

Θα πρέπει η λειτουργία των δομών να ελέγχεται και να αξιολογείται με βάση συγκεκριμένους δείκτες, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα όπως αυτό της υπερφόρτωσης των βρεφονηπιακών σταθμών με υπεράριθμα παιδιά που δημιουργούν σοβαρά ζητήματα ασφάλειας και επιδρούν αρνητικά στην προσπάθεια παροχής ποιοτικής προσχολικής εκπαίδευσης. Θα πρέπει ολόκληρο το πλαίσιο λειτουργίας να είναι ορισμένο με σαφήνεια και να τεθούν συγκεκριμένα όρια και περιορισμοί, τόσο για τους ιδιωτικούς όσο και για τους δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς. Ζητήματα όπως είναι η καταλληλότητα των κτιρίων, η ασφάλεια, η διατροφή, το παρεχόμενο παιδαγωγικό πρόγραμμα θα πρέπει να είναι σαφώς ορισμένα.

Ένα άλλο μεγάλο ζήτημα αποτελεί η στελέχωση των βρεφονηπιακών σταθμών με περισσότερο προσωπικό που να έχει σταθερή σχέση εργασίας, δεδομένου ότι και για τα παιδιά είναι καλύτερο να έχουν σταθερά πρόσωπα αναφοράς και οι διάφορες συμβάσεις που διακόπτονται μέσα στην διάρκεια του σχολικού έτους δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στην λειτουργία των δομών.

Σημαντικό ζήτημα, βέβαια, αποτελεί και το ζήτημα της χρηματοδότησης. Οι ιδιωτικοί που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα θα πρέπει κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις να επιδοτηθούν για να μην χάνονται προσφερόμενες θέσεις και οι δημοτικοί πάλι με αυστηρό έλεγχο θα πρέπει να ενισχυθούν με συγκεκριμένα κονδύλια για την κάλυψη των αναγκών τους.

Σχετικά με την οικονομική κρίση, όπως έγινε έντονα αντιληπτό από τις συνεντεύξεις, οι οικογένειες έχουν πληγεί και αυτό επηρεάζει την συμπεριφορά και τις δυνατότητες των παιδιών. Ο βρεφονηπιακός σταθμός από μόνος του δεν είναι δυνατόν να συμβάλει αποτελεσματικά στην επίλυση τέτοιων προβλημάτων όσο καλή συνεργασία και να έχει με το οικογενειακό περιβάλλον. Γι αυτό θα πρέπει στην κοινωνική πολιτική του δήμου να ενταχθούν και άλλες δραστηριότητες, όπως είναι η συμβουλευτική γονέων και τα διάφορα κέντρα με εξειδικευμένους επαγγελματίες, όπως π.χ. παιδοψυχολόγους, που θα ενισχύσουν και θα στηρίζουν τις οικογένειες. Οι

κρατικές κοινωνικές δαπάνες είναι απαραίτητο να αυξηθούν για να μπορέσει να δημιουργηθεί ένα ευρύτερο υποστηρικτικό πλαίσιο προς τις οικογένειες που απειλούνται από την ανεργία, την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

ΦΕΚ. Αρ. φύλλου 1376. Ημερομηνία έκδοσης : 3 Ιουλίου 2015.

Πανελλαδική έρευνα για τους παιδικούς σταθμούς, 2002-2004. Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βρεφονηπιαγωγών ΤΕΙ (ΠΑ.ΣΥ.ΒΝ.)

Μελέτη κατανομής επιχορήγησης κρατικών παιδικών & βρεφονηπιακών σταθμών Ο.Τ.Α. (2001). ΚΕΔΚΕ. Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής και Πρόνοιας.

Πρακτικό συνεδρίασης του Διοικητικού Συμβουλίου της Κ.Ε.Δ.Ε. (9 Ιουνίου 2015).

Προκήρυξη δήμου Αθηναίων. ΣΟΧ2/2015.

Πληροφορίες σχετικά με την χρηματοδότηση του προγράμματος «Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, εκπαίδευση και δια βίου μάθηση» : <http://www.esfhellas.gr/el/Pages/Default.aspx> (πρόσβαση στις 2/10/2015)

Έκθεση σχετικά με τους παιδικούς σταθμούς. : http://www.oge.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=374:2013-09-04-14-40-51&catid=69:2013-09-04-14-39-17&Itemid=80 (πρόσβαση στις 10/10/2015)

Ιστορία του Αιγιάλεω. Οι δήμαρχοι του δήμου Αιγιάλεω : <http://www.aigaleoinfo.gr/aigaleoplirfories/aigaleoistoria/aigaleodimarxoi/index.htm> (πρόσβαση στις 10/1/2016).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιαγκουνίδης, Π. (1996). *Η προσχολική αγωγή στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Θεσσαλονίκη : Κώδικας.

Γουργιώτου, Ε. *Η εκπαίδευση των μικρών παιδιών στην παγκόσμια κοινωνία: Ζητήματα αναλυτικών προγραμμάτων*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013) . *Ευρώπη 2020. στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*.

Ζακοπούλου Α., Κακάρογλου Ν., Κοσμά Β. (1993). *Βασικές αρχές προγραμματισμού και δράσεις στην προσχολική αγωγή*. Αθήνα: ΠΑ.ΣΥ.ΒΝ.

Ηλιού, Μ. (1986). *Προσχολική αγωγή και κατάρτιση νηπιαγωγών*. Αθήνα.

Κυριαζοπούλου – Βαληνάκη, Π. (1977). *Νηπιαγωγική 1. Συστήματα και μέθοδοι. Σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις*. Αθήνα : Αδελφοί Βλάσση.

Κοσμά, Α. (1975). *Ιστορία προσχολικής αγωγής*. Θεσσαλονίκη

Κυπριανός, Π. (2007). *Παιδί, οικογένεια, κοινωνία. Ιστορία της προσχολικής αγωγής από τις απαρχές έως τις μέρες μας*. Αθήνα : Gutenberg.

Κυρίδης, Α. (1996). *Μία κοινωνιολογική προσέγγιση της προσχολικής εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη : Αδελφοί Κυριακίδη.

Ξηροτύρης, Η. (1914). *Το σύγχρονο νηπιαγωγείο και η ιστορία του*. Αθήνα : Ατλαντίς.

Παρασκευόπουλος, Ι. (1985). *Εξελικτική ψυχολογία. Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση*. Τόμος 1. Αθήνα.

Σακελλαρόπουλος, Θ. (2011). *Ζητήματα κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα : Διόνικος.

Τσαούσης, Δ. (1985). *Η κοινωνία του ανθρώπου*. Αθήνα : Gutenberg.

Τσιάντζη, Μ. (1998). *Αγωγή της προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Gutenberg.

Φράγκος, Χ. (1998). *Ψυχοπαιδαγωγική* . Αθήνα: Gutenberg.

Χαρίτος, Χ. (1996). *Το ελληνικό νηπιαγωγείο και οι ρίζες του*. Αθήνα : Gutenberg.

Bouget, D., Frazer, H., Marlier, E., Sabato, S., Vanhercke, B. (2015). *Social investment in Europe. A study of national policies*. European Commission. Brussels.

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. Richardson (Ed.) . *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York, Greenwood.

Eurofound, (2013) . *3rd European Quality of Life Survey*.

European Commission. Citizen's summary. *Social Investment Package for Growth and Cohesion*.

European Commission (2013). Barcelona objectives. *The development of childcare facilities for young children in Europe with a view to sustainable and inclusive growth*. Luxembourg.

European Commission, (2014). *Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care*. Report of the working group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission.

- European Commission (αχρονολόγητο). *Social Investment Package for Growth and Cohesion*.
- Eurydice, (2014). *Key data on early childhood education and care in Europe*.
- Eurydice, (2014). *Eurydice Policy Brief. Early Childhood and Care*.
- Lindeboom, G-J., Bouiskool B-J. (2013). *Ποιότητα στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα*. Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Johnson D., Johnson R. (1989). *Social skills for successful group work*. University of Minnesota Twin Cities .
- Lewis, C. (1998). *Πλευρές της ανθρώπινης ανάπτυξης*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Mason, J. (2009). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας* . Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Morel, N., Palier, B., Palme, J. (2009). *What future for Social Investment ?* Institute for future studies.
- Morel, N., Palier, B., Palme, J. (2012). *Towards a social investment welfare state? .* Policy Press, University of Bristol.
- Nieuwenhuis R., Maldonado C. (2015). *Prepare versus repair? Combining parental leave and family allowances for social investment against single-parent poverty*.
- Nolan, B. (2013). *What use is 'social investment'?* . Journal of European Social Policy .
- OECD, (2007). OECD Insights. *Human Capital : How what you know shapes your life*.
- Olk, T. (2006). *Children in the 'Social Investment State'* . Martin-Luther University of Halle / Wittenberg
- Salking, N. (2006). *Εισαγωγή στις θεωρίες της ανθρώπινης ανάπτυξης*. Αθήνα : Πατάκη.
- Unicef, (2007) . *Child poverty in perspective : An overview of child well – being in rich countries*.
- Ziomas D., Sakellis I., Bouzas N., Spyropoulou N. (2015). *ESPN Thematic report on social investment Greece*. European Commission. Brussels.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1. Δημογραφικά στοιχεία δήμου Αιγιάλεω

Πηγή: Στρατηγικό Σχέδιο Δήμου Αιγιάλεω 2015-2019.

Κάτοικοι : 69.946

Πληθυσμός από 0 έως 9 χρονών : 5440

Υπηκοότητα Ελληνική : 64.327

Άλλη : 5.619

Έγγαμοι : 32.786 → 46,9 %

Διαζευγμένοι : 2.637 → 3,8 %

Αριθμός νοικοκυριών : 28.503

Μέσο μέγεθος νοικοκυριού : 2,42

Αριθμός πυρηνικών οικογενειών : 19.032

Ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση : 15,70 %

Μέση εκπαίδευση : 49,50 %

Στοιχειώδης πρωτοβάθμια : 24,00 %

Λοιπά-δεν ολοκλήρωσαν τη στοιχειώδη-φοιτούν : 10,80 %

Παράρτημα 2. Αριθμός γεννήσεων κατά έτος με βάση στοιχεία του δημοτολογίου

2006 : 571 ενεργές εγγραφές

2007 : 555 ενεργές εγγραφές

2008 : 538 ενεργές εγγραφές μεικτές : 688

2009 : 578 ενεργές εγγραφές μεικτές : 686

2010 : 509 ενεργές εγγραφές μεικτές : 585

2011 : 510 » μεικτές : 595

2012 : 468 » μεικτές : 530

2013 : 457 » μεικτές : 498

2014 : 452 » μεικτές : 476

2015 : 369 (μέχρι 30-11-2015) μεικτές : 374

Παράρτημα 3.

Πίνακας εισπραξης τροφείων

ΕΤΟΣ 2013-2014		ΕΤΟΣ 2015- 2016	
0-10.000	Απαλλαγή	0-15.000	Απαλλαγή
10.000-20.000	60 €	15.000-18.000	50 €
20.000-25.000	70 €	18.000-21.000	60 €
25.000-30.000	80 €	21.000-25.000	65 €
30.000-35.000	100 €	25.000-27.000	70 €

35.000-40.000	130 €	27.000- 30.000	80 €
40.000- 45.000	160 €	30.000- 33.000	90 €
45.000-50.000	190 €	33.000-36.000	100 €
50.000 και άνω	200 €	36.000-40.000	120 €
		40.000 και άνω	150 €

Πηγή: Ετήσιος απολογισμός δήμου Αιγιάλεω

Ο παραπάνω πίνακας αναφέρεται σε οικογένειες με ένα παιδί. Για οικογένειες με περισσότερα παιδιά η οικονομική συμμετοχή τους στα τροφεία διαμορφώνεται ως εξής :

15.001 – 18.000 (2 παιδιά) : απαλλαγή

18.001 – 21.000 (3 παιδιά) : απαλλαγή

21.001 – 24.000 (4 παιδιά) : απαλλαγή

15.001 – 18.000 (1 παιδί) : 50 ευρώ

18.001 – 21.000 (1^ο παιδί) 60 ευρώ – 2^ο (παιδί) 30 ευρώ

21.001 – 25.000 (1^ο παιδί) 65 ευρώ – 2^ο (παιδί) 30 ευρώ

25.001 – 27.000 (1^ο παιδί) 70 ευρώ – 2^ο (παιδί) 35 ευρώ

27.001 – 30.000 (1^ο παιδί) 80 ευρώ – 2^ο (παιδί) 40 ευρώ

30.001 – 33.000 (1^ο παιδί) 90 ευρώ – 2^ο (παιδί) 45 ευρώ

33.001 – 36.000 (1^ο παιδί) 100 ευρώ – 2^ο (παιδί) 50 ευρώ

36.001 – 40.000 (1^ο παιδί) 120 ευρώ – 2^ο (παιδί) 60 ευρώ

40.001 > (1^ο παιδί) 150 ευρώ – 2^ο (παιδί) 75 ευρώ

Παράρτημα 4.

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.

- Θα ήθελα κατ' αρχάς, να μου πείτε μερικά πράγματα για σας:

- Πώς ονομάζεστε;

- Πόσων ετών είστε;

- Ποια είναι η κοινωνική σας θέση στην οικογένεια;

- Ποιες είναι οι ευθύνες σας στην οικογένεια; Μπορείτε να μου δώσετε μια σύντομη περιγραφή του τι κάνετε;

- Ποιες είναι οι σπουδές σας;

- Ποια είναι η εμπειρία σας στο αντικείμενό σας;

- Μπορείτε να μου δώσετε κάποια στοιχεία για την δυναμικότητα και την λειτουργία του σταθμού;
- Πόσα άτομα αποτελούν το παιδαγωγικό προσωπικό ;
- Με τι σχέση εργασίας απασχολούνται;
- Έχετε κάποια στοιχεία για το πότε λειτούργησε ο σταθμός πρώτη φορά και που ανήκει;
- Ποιο είναι το παιδαγωγικό πρόγραμμα που ακολουθείτε σαν σταθμός;
- Από τα παιδιά που είναι εγγεγραμμένα, υπάρχουν κάποια που προέρχονται από το ΕΣΠΑ ;
- Έχετε κατάσταση με όσους καταβάλλουν τροφεία και σε ποιες κατηγορίες ανήκουν;
- Ποια είναι η γνώμη σας για το πρόγραμμα ΕΣΠΑ;
- Θεωρείτε ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τις οικογένειες , την συμπεριφορά και την εικόνα των παιδιών στον παιδικό σταθμό ;
- Υπάρχουν κάποια προβλήματα που αντιμετωπίζετε στην επαγγελματική σας καθημερινότητα;
- Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να προσθέσετε σε όσα είπαμε ;

Παράρτημα 5. Αναλυτικοί πίνακες με τα βασικά χαρακτηριστικά των βρεφονηπιακών σταθμών.

Πίνακας 1. Βασικά χαρακτηριστικά βρεφικών σταθμών δήμου Αιγιάλεω

Βρεφικός	Τμήματα	Παιδιά	Προσωπικό		
			ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ
	α΄ βρεφικό (8-18 μηνών)	9		1	1
	β΄ βρεφικό (18-24 μηνών)	13		1	1
	Μεταβρεφικό (24 μηνών-2,5 ετών)	14		1	1

Πίνακας 2. Βασικά χαρακτηριστικά παιδικών σταθμών δήμου Αιγιάλεω

Παιδικός Ι.	τμήματα	παιδιά	προσωπικό		
			ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ
	Μικρό προνήπιο (2,5-3,5 ετών)	25		1	1
	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	25	1		1
Παιδικός ΙΙ.	τμήματα	παιδιά	προσωπικό		
			ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ
	Μικρό προνήπιο (2,5-3,5 ετών)	27		1	1
	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	28		1	1

Παιδικός ΙΙΙ.					
	Μικρό προνήπιο (2,5-3,5 ετών)	25		1	1
	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	25		2	1

Πίνακας 3. Βασικά χαρακτηριστικά βρεφονηπιακών σταθμών δήμου Αιγάλεω

	τμήματα	παιδιά	προσωπικό		
			ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ
Βρεφονηπιακός Ι.					
	Μικρό προνήπιο (2,5-3,5 ετών)	26		1	1
	Προνήπιο (3,5-4,5)	29		1	1
Βρεφονηπιακός ΙΙ.					
	α' βρεφικό (8-18 μηνών)	15		1	1
	β' βρεφικό (19 μηνών -2,5 ετών)	17		1	1
	Μεταβρεφικό (2,5-3,5 ετών)	24		1	2
	Μικρό προνήπιο (3-3,5 ετών)	25		1	1
	Προνήπιο α' (3,5-4,5 ετών)	29		1	2
	Προνήπιο β' (3,5-4,5 ετών)	27		1	1
Βρεφονηπιακός ΙΙΙ.					
	α' βρεφικό (8-24 μηνών)	15		2	1
	β' βρεφικό (24 μηνών -2,5 ετών)	12		1	1
	Μεταβρεφικό (2,5-3,5 ετών)	23		2	1
	Μικρό προνήπιο (3-3,5 ετών)	28		1	2
	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	29		1	1
Βρεφονηπιακός ΙV.					
	Βρεφικό (8-20 μηνών)	23		2	1
	Μεταβρεφικό (21 μηνών-2,5 ετών)	25		1	2
	Μικρό προνήπιο (2,5-3,5 ετών)	29		1	2
	Προνήπιο (3,5-4,5 ετών)	30		1	3

Πίνακας 4. Βασικά χαρακτηριστικά νηπιακών σταθμών δήμου Αιγάλεω

	τμήματα	παιδιά	προσωπικό		
			ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ
Νηπιακός					
	Μεικτό τμήμα (2,5-4,5 ετών)	25		1	1

Local authority and preschool education services within crisis period.

Municipality of Egaleo case study

Vasiliki Mougou

ABSTRACT

In this present paper we examine problems faced upon preschool education in recent years. For this purpose bibliographic research has been conducted about circumstances dominated on this matter in previous decade up to date. Also there was research upon extensions of preschool education on social policy by the scope of social investment in European Union and in Greece as preschool education is possible to provide people with skills that would accompany them for their rest of their lives. For this purpose interviews in depth were conducted with key-informers the carriers of Egaleo Municipality that are actively related with private and public preschool education.

Analysis of the context of the interviews manifested problems and lacks in the area of preschool education and allowed qualitative evaluation of the functioning manner and difficulties that up against. Recent years there was observation about significant increase of the children that participated to preschool education, with the contribution of European programs. Nevertheless effects of economic crisis were apparent and had influenced in depth the entire family construction and children as well. Yet, there are several matters that would be faced upon in order preschool education operate effectively and encourage people to face with success social challenges and difficulties.

Key Words: Preschool education, social investment, European policy, Economic crisis

